Наше Слово

РІК LXVII № 23 (3382) ВАРШАВА, 5 ЧЕРВНЯ 2022 РОКУ
ЦІНА – зл. 5 zł (VAT = 8%) – CENA
NUMER INDEKSU 366609

УКРАЇНСЬКИЙ ТИЖНЕВИК TYGODNIK UKRAINSKI UKRAINIAN WEEKLY
Інтернет-версія газети www.nasze-slowo.pl
ISSN 0027-8254

Наталя Панченко, Андрій Дещиця та Євген Клімакін

«Друзі, дякуємо! Українці – полякам»

У Варшаві відбувся масштабний марш подяки

Увечері в неділю, 29 травня, центральні вулиці Варшави майоріли українськими прапорами. Декілька тисяч українців із квітами та подарунками для поляків пройшли маршем від польського Сейму до Замкової площі, аби показати вдячність за допомогу під час війни. Марш завершився концертом за участі українських та польських музикантів.

«Друзі пізнаються у війні. Поляки – це наші справжні друзі, які щодня борються разом з нами!» – написав на своїй сторінці у фейсбуці посол України в Польщі Андрій Дещиця, запрошуючи українців взяти участь у марші.

Колона людей простягнулась на кілька сотень метрів. Попереду несли транспарант із написом «Dziękujemy», а за ним – великий український стяг, який, за словами очільниці польського Євромайдану Наталі Панченко, об'їздив уже пів світу. На стягу – сотні написів зі словами підтримки та вдячності від представників різних країн. Основний та найбільший напис – «They are us» (з англ. «Вони – це ми»). Разом з Панченко подію організовував журналіст Євген Клімакін. А Посольство надало патронат.

Українці, яких прихистила Польща, пройшли через площу Трьох Хрестів, Новий Світ і Краківське Передмістя.

Учасники маршу роздавали квіти всім полякам, яких зустрічали на вулицях. Останні, своєю чергою, зупинялись, аби зробити фото, махали учасникам, а деякі навіть витирали сльози від розчулення. Українці скандували «Дякуємо!», «Хай живе Польща!» та «Слава Україні!».

Один із учасників маршу, IT-спеціаліст Петро, ділиться враженнями: «Вийти на марш (подяки полякам) – це найменше, що зараз може зробити кожен українець, який залишився у Польщі. Упевнений, що Україна ще довго пам'ятатиме про те, з якою теплотою нас прийняли поляки».

«Найбільше мене вразило те, як наші люди об'єдналися, наскільки вони вдячні. Українці зібрались та вийшли на марш заради того, щоб кричати „Дякуємо!" та „Нехай живе Польща!", а не просто скористались допомогою, що надав польський уряд. Особливо мене розчулило те, що поляки плакали, коли бачили нас, хоча цей марш – дрібниця порівняно з тим, що зробив польський народ. Ми просто вийшли подякувати, тоді як вони врятували наші життя», – каже киянка Марія. Дівчина додає, що поляки – це той народ, з яким хочеться бути братнім. «Я дуже рада, що у нас є такий сусід. Сподіваюсь, що зовсім скоро ми зможемо зустрічати поляків вже на наших вулицях і запрошувати до наших ресторанів, аби відсвяткувати спільну перемогу».

Марш завершився на Замковій площі. Протягом дня відбувався ярмарок українських виробів, а зібрані кошти направили на підтримку Збройних сил України. Ввечері ж розпочався концерт з українськими та польськими виконавцями, зокрема Марією Бурмакою, гуртами Kazka, TVORCHI та Poparzeni Kawą Trzy. ■

Рената ЖУПАНИН

Фото з фейсбук-сторінки Посольства України в Польщі

eprasa.pl 402f6a7dd6

ПОГЛЯДИ

Кому першому належить киснева маска?

Про нові відносини і синдром вигорання

КАСЯ КОМАР-МАЦИНСЬКА, культурознавчиня, Перемишль

Альпіністи, підкорюючи чергові частини гори, розбивають там свої табори. Вони роблять це не лише, щоб перепочити. Головна мета – акліматизуватися до нових обставин, у тому числі меншої кількості кисню в повітрі. Це ілюстрація того, як варто вчиняти, коли маєш час. Коли попри жорстокість і мінливість обставин маєш змогу та сили планувати, думати стратегічно. Відповідно, тут не йдеться про час, коли все довкола валиться, горить, і ти у кризовому режимі дієш автоматично. Наразі спробую оцінити, як з нами є зараз. Чи ми продовжуємо діяти на рівні автоматичних реакцій, як на початку війни, чи попри «висоту» і виклики ми «акліматизувалися» та почали трохи краще усе планувати.

Нещодавно прочитала у соцмережах пост однієї з активних українських волонтерок у Польщі, що зводився до нескінченного переліку справ і людей, яким вона допомагає. Допис палав емоціями, був сповнений самозреченості, але також і втоми. Він зі мною відчутно зрезонував. Іноді кажуть, що коли ти біженка – ти тягнеш свою особисту набиту травмою валізу. Втім, коли ти волонтерка – ти допомагаєш тягнути багато валіз, сумок, контейнерів з котиками і хом'яками, велосипедів, візків та всякого іншого. У результаті дуже часто опиняєшся з новим «чемоданом», складеним зі шматків травм та чужих історій. Вони залишаються з тобою надовго та іноді можуть стати важчими за власну, особисту історію. Повторюю це нашим волонтерам, які працюють понад свої сили, коли намагаюся переконати, щоб погодились на психологічну підтримку, шукали можливості очищення, полегшення. Усе тому, щоб не дозволити, аби один невеликий шматок чиєїсь долі сповнив гірку чашу та звалив їх з ніг. Проте не можу сказати, щоб вони (волонтери, працівники) до мене у цьому плані якось особливо дослухалися. В принципі, навіть не маю чому дивуватися. Хіба я можу бути переконлива, коли всередині сама така, як і вони?

Звісно, ми в прискореному темпі «акліматизувалися» до нових обставин. Хто відпав – той відпав, решта іде далі. Хтось скаже: ми звикли, а всі знають, що людина може звикнути до найгіршого. Але я б радила до такого ставлення мати попри все велику обережність. Бо оце звикання в контексті надто швидкої «акліматизації» може бути симптомом вигорання. Бо вигорання – це не лише роздратування чи схильність до зривів. Це теж зніяковілість, байдужість, безрефлексивна згідність, а також апатія. У крайніх випадках хтось годинами може сидіти і дивитися в стіну та відмовлятися від контакту з реальністю. Інші реакції – це болісна іронічність, або зневажливе ставлення до людей, втеча в алкоголь, наркотики, знеболювальні ліки. Як частина синдрому вигорання з'являються проблеми з концентрацією та нездатність зчитувати чиїсь емоційні стани. Вона виникає через те, що власні емоції є постійно напружені, а базові потреби (безпеки та відпочинку) – не задоволені. Тому ми не здатні реально побачити іншу людину. Це ілюстрація того, як війна змінює не лише безпосередні жертви, а цілі суспільства. Навіть ті, які з нею стикаються лише опосередковано.

Власні небажані симптоми вигорання я побачила, наприклад, під час вернісажу цьогорічної Ночі музеїв – хоча, можливо, навіть раніше. Тоді, коли Ганна (наша волонтерка з Харкова) вперше надіслала мені для виставки фотографії розбомбленого міста. Міста, яке я віддавна мріяла побачити вживу. Я дивилася на ті фото, вмикала їх одне за другим, а потім слухала надто спокійну розповідь Ганни стосовно того, що я маю бачити. І потім слухала теж, коли Ганна відкрила виставку у просторі «По_карпатська» на першому поверсі Народного дому в Перемишлі. Коли зала наповнювалась запахом свіжого бузку і голосами перемишлян та харків'ян, які зачитували воєнні вірші з аудіозаписів. Мені тоді не було ані сумно, ані гірко. Я була ніяка, як голос самої Ганни, і єдина яскрава думка, що у мене промайнула – чи можу я ще піти і нафарбувати губи. Ганна у той час розповідала про розбомблення одного з будинків, у якому волонтери робили бутерброди і в якому усі вони загинули. Куди поділася моя емпатія?

Мені завжди здавалося, що вона в мене сильна. А зараз знаю, що так само сильно вмію її блокувати. Іноді навіть несвідомо. Це, звісно, призводить до того, що думаю про себе критично та замислююся: чи не маю бути якось ближче до людей і їхніх страждань? Щоб сильніше їх відчути? А може, повинна менше уваги присвячувати іншим справам, менше відволікати думки, робити тільки те, що зараз важливо?..

І, парадоксально, саме ті рефлексії – це жовта лампочка. Я брала участь у багатьох тренінгах, де розповідали про принцип кисневої маски в літаках, яку батьки мають одягати спершу собі, а потім вже дитині. Але коли справа стосується самої себе – дуже складно реагувати відповідно і думати про самозахист. Достеменно знаю, що є класні стратегії для швидкої регенерації: побути на природі, вимкнути телефон, провести час з родиною, слухати спокійну музику... причому перед тим як почати втілювати одну із них в життя, треба навчитися робити паузу у важливих робочих обов'язках і незавершених справах. І якщо чесно – цього зараз ще робити не вмію.

На щастя, довкола відбуваються і позитивні події, як-от Свято вишиванки. Воно у нас в Перемишлі відбулося вперше після пандемії і насправді стало мирним, кольоровим мітингом проти війни. Свято було дуже зворушливим також тому, що у події вперше взяв участь мер міста Войцех Бакун, а також консул України в Перемишлі Василь Йордан. Подія справила враження тим більш, що дітей у перемиській «шашкевичівці» стало дуже багато. А також тому, що наші волонтерки і волонтери, зокрема ті, що вчора тікали від війни, а зараз допомагають іншим, на День вишиванки зі своїх валіз витягнули сорочки і, одягнені в них, прийшли на своє чергування на залізничний вокзал або до Народного дому. Такі моменти надихають силою і сповнюють певності у тому, що перемога буде на нашому боці.

...За вікном дощить, повертаюся потягом з Варшави до Перемишля з тренінгу і двох конференцій про нову суспільну ситуацію в Польщі та ставлення поляків до українських біженців.

Осмислюю почуте від одної психологині з досвідом праці у відділенні травматології однієї з варшавських лікарень. Вона сказала, що на роботі завжди носить білий халат. Коли закінчує роботу – відкладає халат у шафу і символічно замикає її на ключ. Щоб те, що пов'язане з роботою, лишилося на роботі.

Навіть коли війна завершиться, ми ще довго будемо мати що робити і довго «акліматизуватимемося» до нормальності. Оскільки допомагати людям в тяжкому становищі – це надзвичайно виснажлива робота, беру собі до серця пораду з халатом. Треба мені тільки вигадати свій власний ритуал та свій символічний халат. Потім лиш залишається цього дотримуватися. Рекомендую щось таке спробувати і вам. Можливо, хоч комусь з нас це вдасться. ■

Фото авторки статті

eprasa.pl 402f6a7dd6

ГРОМАДСЬКІ ВІСТІ

«Журавлі» в Ольштині та Ілаві

11 червня в греко-католицькому соборі Покрову Пресвятої Богородиці в Ольштині (ul. Lubelska 12) відбудеться концерт українського чоловічого хору «Журавлі». Початок о 19:00. Наступного дня, хор виступатиме в Культурному центрі в Ілаві (ul. Niepodległości 13A). Початок о 15:00. Вхід на концерти безкоштовний.

Нагадаємо, що наприкінці березня репрезентаційний хор Об'єднання українців у Польщі під керівництвом Ярослава Вуйцика дав благодійний концерт у Вроцлаві. На ньому було зібрано 8960 злотих. Ці кошти хористи розділили поміж двома зборами коштів на підтримку України: однією, якою опікується фонд «Магія Карпат», та другою, що організовує Головна управа ОУП у Варшаві.

У краківському театрі відбудеться вистава про президента України

Театральна вистава, яка 9-10 червня відбудеться в краківському театрі Nowy Proxima, називається «NaXuj. Слово про президента Зеленського». Про це повідомляє видання «Ґазета Виборча». Історію про українського президента на театральній сцені Польщі покажуть вперше. На ній «з'являться» і Володимир Зеленський, і путін, і навіть Привид Києва. Перевтіляться в них польські й українські актори.

«Це п'єса про Зеленського, але не однозначна. Я хотів показати, в якому контексті живе і працює ця людина. І я хотів не зробити йому комплімент, а показати цю війну та його місце в ній», – розповідає в інтерв'ю польський письменник Зємовіт Щерек, автор тексту «NaXuj. Слово про президента Зеленського».

За словами Пйотра Секлюцького, головного директора театру Nowy Proxima, його команда не хоче використовувати війну в художніх цілях. «Спектакль створений із доброти серця та з благодійності», – каже він.

Дохід від прем'єрних вистав передадуть на допомогу українським біженцям у Польщі. Більше про п'єсу та можливість придбати квитки – на сайті театру teatrnowy.com.pl.

Перша леді Польщі завітала до Варшавської української школи

Фото з офіційного сайту президента Польщі / prezydent.pl

24 травня учнів і педагогічний колектив Варшавської української школи відвідали перша леді Польщі Аґата Корнгаузер-Дуда та дружина посла України у Польщі Ірина Дещиця. Візит відбувся на запрошення засновників школи – фонду «Наш вибір» та Клубу католицької інтелігенції Лешно.

«Ви – майбутнє України, і саме ви, горді українці, дбатимете не лише про свою Батьківщину, яка буде вільною, незалежною та суверенною, а й про стосунки між Польщею та Україною», – звернулася до учнів Варшавської української школи дружина президента, яка сама до 2015 року працювала вчителькою німецької мови.

Нагадаємо, що цей навчальний заклад засновано у 2022 році у відповідь на гостру потребу забезпечення українських дітей, які, рятуючись від війни, прибули до Варшави. Саме тут школярі мають можливість стаціонарно продовжити навчальний процес до закінчення поточного навчального року.

Перша леді зазначила, що існування школи свідчить про велике розуміння ситуації та є довготривалою, мудрою та перспективною допомогою, а можливість продовження навчання допоможе учням легко повернутися до рідних шкіл після закінчення війни.

«Я думаю, що те, що ви можете продовжити навчання тут, хоча б трохи зменшило стрес і страх залишитися в чужій країні, хоча я добре знаю, наскільки складна ваша ситуація», – сказала Аґата Корнгаузер-Дуда. Вона наголосила, що розлука з домом, друзями та родичами, мабуть, була надзвичайно важким досвідом для молодих людей. «Тому для нас так важливо, щоб ви тут почувалися як вдома», – запевнила перша леді.

Під час візиту до школи Аґата Корнгаузер-Дуда та Ірина Дещиця поспілкувалися не лише з учнями, але й з вчителями. Також дружина посла України у Варшаві передала підручники, які за сприяння «Нової пошти» надав з резервного фонду Міністерства освіти та науки України Інститут модернізації змісту освіти.

День української культури на варшавському Урсинові

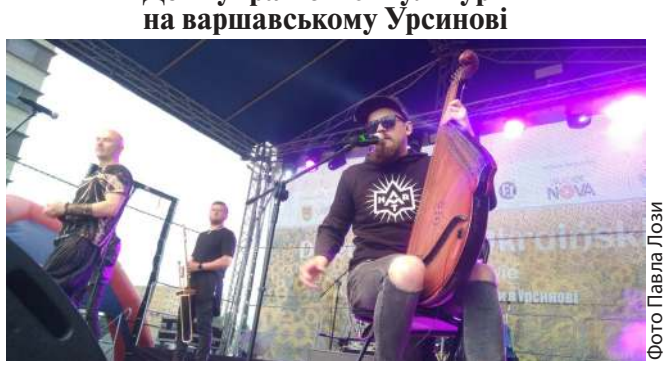

Фото Павла Лози

22 травня у варшавському районі Урсинів минув День української культури. Подія відбулась на знак солідарності з українським народом, який потерпає від війни.

У програмі заходу були численні забави, зокрема виступи музичних колективів. Для гостей свята виступали артисти Ярослав Політов, Йордана Дранчук, Оксана Тикмів, гурти Troye Zillia та AtmAsfera. Останнім на сцену вийшов зірковий український гурт «Гайдамаки». Київський гурт з'явився у дещо зміненому складі, адже деякі його учасники воюють або є волонтерами.

На заході також були стенди українських майстрів та гастрономічна зона, де можна було скуштувати регіональні страви та напої. На наймолодших чекали забави та конкурси з призами.

Під час заходу відбувся громадський збір коштів для України. Крім цього, охочі змогли придбати речі на аукціоні, у тому числі книжки, картини, причому не лише українських митців.

Польський президент у Верховній Раді: «Це не ми герої. Це ви ними є!»

Фото з офіційного сайту президента Польщі / prezydent.pl

22 травня президент Польщі Анджей Дуда відвідав Київ із неанонсованим візитом. Очільник польської держави став першим іноземним лідером, який виступив у Верховній Раді після початку повномасштабного російського вторгнення до України 24 лютого.

«Історичний момент наново формує наші відносини... Зараз настав час для нового польсько-українського договору про добросусідство – який врахує все те, що ми побудували у наших відносинах за останні місяці. Польсько-український кордон має об'єднувати, а не роз'єднувати, це має бути наша велика мета», – заявив Анджей Дуда. Півгодинний виступ президента Польщі багато разів переривався оплесками.

«Після Бучі, Бородянки, Маріуполя не може бути повернення до business as usual із росією, шановні пані та панове президенти і прем'єр-міністри, депутати всіх парламентів світу. Чесний світ не може цього зробити і перейти до порядку денного над злочином, агресією, топтанням основних принципів», – закликав політик.

Дуда висловив переконання, що вільний світ сьогодні «має обличчя України», і подякував українцям, які захищають Європу «перед нашестям варварства і нового російського імперіалізму».

«Звертаюся до ваших солдатів. Українських воїнів, які воюють у Збройних силах України, Нацгвардії, підрозділах територіальної оборони, до героїчних захисників Маріуполя, а також тих, хто зараз перебуває в російському полоні, та тих, хто чинить запеклий опір окупантам по всій лінії фронту – ви герої України, але ви також герої Польщі, Європи та всього світу. Дякуємо від усього серця», – сказав польський президент.

Анджей Дуда запевнив, що українці, які прибули до Польщі, перебувають в безпеці. «Коли ви так хоробро боретеся за незалежність своєї країни, вони в безпеці в польських домівках і зможуть безпечно повернутися до Батьківщини після перемоги над російським загарбником».

Анджей Дуда також нагадав слова президента України Володимира Зеленського про те, що разом понад 80 мільйонів поляків і українців сильніші. «Ми не повинні втрачати цей шанс», – сказав очільник польської держави, який висловив готовність підтримувати Україну.

«Я особисто не спочину, доки Україна не стане членом Європейського Союзу в повному сенсі цього слова», – пообіцяв Анджей Дуда.

Після виступу президента Польщі слово взяв президент України. Володимир Зеленський зазначив, що Україна та Польща обрали один шлях.

«Ми навчилися розрізняти ворогів і цінувати друзів. Цінувати і поважати одне одного. Час, про який мріяли Єжи Ґедройць та Богдан Осадчук, настав. Сьогодні ми з Анджеєм розуміємо один одного з пів слова. Наші парламенти, уряди та наші народи загалом розуміють один одного як ніколи. І не має значення, кирилиця чи латиниця, не важливо, як ми пишемо «свобода» і «незалежність». Важливо, щоб і українці, і поляки говорили те саме», – відзначив український президент, додавши, що зараз його країна захищає не лише себе, а й усю Європу.

Зустріч українських організацій у Посольстві України у Варшаві

Фото з фейсбук-сторінки Посольства України

Вперше від початку повномасштабної війни представники Посольства України у Варшаві підбили з українською громадою підсумки зробленого у відповідь на виклики, які постали перед усіма після 24 лютого. У зустрічі, крім дипломатів, взяли участь, зокрема, голова фонду «Наш вибір» Мирослава Керик, Вікторія Батрин та Галина Андрушків, засновниці фонду Uniters (ця організація багато років працювала під назвою «Ініціатива героям Майдану»), та голова ОУП Мирослав Скірка.

На зустрічі 17 травня представники організацій розповіли не лише про свої результати праці та зборів. Наголосили на потребі координації подальших кроків у контексті надання гуманітарної допомоги Україні, а також допомоги українцям, які прибули до Польщі, рятуючись від війни. Члени українських організацій, крім того, згадали про наявні проблеми.

– На жаль, наразі спостерігається зниження інтересу до підтримання різноманітних зборів коштів, речей та продуктів, – каже голова Об'єднання. Учасники зустрічі також звернули увагу на потребу створення «зелених коридорів» у пунктах пропуску через кордони з метою транспортування допомоги.

Проблеми стосуються і черг на кордоні, які є зараз. Нагадаємо, що у квітні 2022 року український уряд скасував ввізне мито, акцизи та податок на ввезені в Україну легкові автівки. Це рішення призвело до помітного пожвавлення руху на польсько-українському кордоні. Через це час очікування перетину кордону залежно від пункту пропуску подовжився навіть до кількох десятків годин. І так може тривати і надалі, особливо після нещодавнього рішення української влади. Після 20 травня Київ продовжив звільнення від сплати мита ще на місяць, тобто до 25 червня, за умовами, які діяли до цього часу.

На ситуацію скаржаться не лише благодійні організації та волонтери з України.

– Це значна проблема. Її потрібно вирішувати системно. Ми всі у посольстві вказували на те, що має бути «зелений коридор» для перевезення гуманітарної допомоги. Велике питання полягає також у тому, як реєструвати волонтерів на кордоні, щоб швидко його перетинати. Треба знайти вирішення цієї проблеми. Можливо, спільний контроль польських та українських митників пришвидшить перетин кордонів, – припускає Мирослав Скірка.

На сьогодні спільний пункт пропуску знаходиться на польсько-українському кордоні Будомєж – Грушів.

Опрацював на основі повідомлень **Павло ЛОЗА**

Більше новин шукайте на сайті: nasze-slowo.pl

eprasa.pl 402f6a7dd6

ВІЙНА

«У Маріуполі проводять депортацію під виглядом евакуації»

Наталія з двома дітьми сьогодні живе у Кошаліні: після розгорнутої росією широкомасштабної війни в Україні вона вирішила приїхати до Польщі. Жінка щодня стежить за новинами – вона народилася та виросла у Маріуполі. Коли побралася, переїхала жити до іншого міста, проте у рідному залишилась її рідня: батько, сестра та брат з родинами.

Після переїзду до Кошаліна Наталія розмовляла з батьком лише раз. Телефон постійно мовчав, аж врешті після двох місяців у трубці почула батька. Втісі та сльозам не було меж — втім, батько встиг лише повідомити, що в нього все гаразд, і він зараз у росії. Що хоче їхати до сестри, яка мешкає у іншому російському місті, проте його туди не пускають. На питання Наталії, як так сталося, що він зараз у росії, батько сказав лиш: «Не питай мене про це». Жінка має підозру, що його там тримають насильно, зараз телефонний номер батька відключено.

Насамперед до росії вивезли Наталчину сестру з дітьми: їй повідомили, що їх евакуюють до іншого українського міста, де буде безпечніше. Коли виявилося, що їдуть до росії, вже не мала можливості відмовитися.

У Маріуполі сестра з двома дітьми місяць ховалась у підвалі. Вони два місяці голодували, і коли їм повідомили, що переправлять до іншого міста, вони повірили, що так і станеться. Сестра прагнула врятуватися та врятувати дітей. У росії жінка вперше за місяць вимила дітей — ті були настільки брудні, що їх важко було відмити. Налякані малюки постійно плакали, а коли взяли кусень хліба, то аж дрижали, зі сльозами каже Наталія.

Потім вивезли батька, який спочатку не хотів залишати місто, оскільки тут мешкає ще наймолодший син.

— Зараз мій батько перебуває у лікарні, не маю з ним жодного контакту, а з сестрою час від часу зідзвонюємось, — розповідає Наталія. Батько жінки хворіє на астму, й після того, як два місяці просидів у підвалі, його стан погіршився настільки, що він потрапив до лікарні ще у Маріуполі. Після того як чоловіка вивезли до росії, його теж поклали до місцевої лікарні.

— Коли я розмовляла з батьком та сестрою, то відчувала, що нас хтось слухає. Я чула себе двічі, тому коли розмовляю з ними, не згадую про політику, а лишень питаю, чи здорові й чи не голодні. Я переймаюся, аби з ними не трапилося нічого поганого, бо їх вже раз надурили й насильно вивезли до росії, — ділиться Наталія.

Вона вмовляла сестру, аби та з дітьми та батьком приїхали до Кошаліна, однак виявилося, що вони, потрапивши до росії, підписали якийсь документ, і зараз протягом двох років не можуть повернутися до України. Вони також не мають змоги виїхати до іншої країни. Можуть лише переїхати до інших міст росії. Наталчина сестра каже, що у місті, де вона опинилася, дуже багато біженців-українців: як старшого віку, так і дітей, що так само, як і вона, не можуть залишити росію. Сестрі ще сказали, що в Польщі на кордоні у біженців забирають документи та дітей, і вона наразі вже не знає, кому вірити.

— Це пропаганда — я ж у Польщі. Нам тут дали безкоштовно помешкання, харчують, допомагають фінансово, — розводить руками Наталія. — А сестра мені — тут лише російські новини, у яких інформують, що в Маріуполі вбивають самі українці.

В окупованому Маріуполі знаходиться і брат Наталії — зараз звідси неможливо виїхати, й з ним не має жодного зв'язку вже три місяці.

— Я не знаю, чи брат та його родина ще живі. Сестра сказала мені, що коли одного разу з ним розмовляла, то брат розповідав, що вони там голодують, їм хоч би шматочок хліба, щоби не померти. У місті постійно стріляють, а ті, хто там залишилися, сидять у підвалах, — плаче Наталія.

Наталія востаннє контактувала з сестрою у Маріуполі 27 лютого, ще до виїзду до Польщі. Після того зв'язок увірвався на довгі два місяці, оскільки місто перебувало під окупацією. Наталія разом з дітьми вирішила поїхати до Польщі, однак вона дуже тужить за Україною. Жінка, крім найнеобхідніших речей, взяла з собою невеличкі фотоальбоми. Каже: якби мала таку можливість, то сьогодні ж поїхала би додому.

Про те, що російські окупанти проводять депортацію місцевого населення Маріуполя, раніше оголосивши про евакуацію зі зруйнованого міста, каже радник мера Маріуполя Петро Андрющенко. Він 21 травня повідомив, що українських громадян обманом вивозять до росії. За його словами, їхнє переміщення відбувається поетапно — спочатку на тимчасово окуповану територію Новоазовського району, а потім до росії.

— Район метро. Подають автобуси та оголошують про евакуацію. При посадці вже повідомляють, що автобус везе до Безіменного Новоазовського району, і потім до росії. Російські військові та офіційні волонтери блокують будь-які спроби залишити місце та відмовитися від евакуації. 21 століття. Центр Європи. Депортація цивільних. Сюрреалізм перетворився на реальність у Маріуполі, — каже Андрющенко.

Наталія просила батька та сестру переїхати з Маріуполя до міста, де вона мешкає, ще 2014 року, коли війна почалася. Однак тоді батько відповів, що тут прожив усе своє життя, тут поховані його батьки, сестри, брати... «Хто ж прибиратиме їхні могили й приноситиме їм паску?» — питав тоді батько. Він залишив рідний Маріуполь лише через війну та насильне вивезення до росії.

— Я тут зовсім сама, й тому мені дуже важко. Якби приїхав хоч тато або сестра, то було б набагато легше. А так постійно міркую: як вони почуваються і чи живі? Якби були в Україні, то я б могла їх сюди доправити, а так вони в росії, і ніхто не знає, коли їх звідти відпустять, — скаржиться Наталія. Жінка пробує сама себе заспокоїти, однак полегшення не настає — вона розуміє, що батька та сестру може не побачити щонайменше два роки. А Наталчина сестра постійно повторює: щойно закінчиться війна, вона повернеться до Маріуполя.

— Куди вона поїде, коли там самі руїни? Мені серце болить, коли бачу, що коїться у Маріуполі. В дитинстві ходила я тими вулицями, з мамою гуляла в парках, щороку ми відпочивали біля моря. Маріуполь — це неймовірно гарне місто. А зараз там немає нічого. путін гірший за Гітлера — він вбиває дітей і прагне знищити весь український народ. Але українці не здадуться. Ми відбудуємо Маріуполь! — каже Наталія і приносить фотоальбом з родинними світлинами. Тоді вперше у неї на обличчі з'являється усмішка. ■

Анна ВІННИЦЬКА

(ім'я героїні змінено, місто, з якого вона приїхала, не вказано — з міркувань безпеки)

ПОДІЇ

Нацменшини вважають, що їх усе ще дискримінують

Завданням уповноваженого уряду у справах рівного статусу є боротьба з будь-якими проявами дискримінації, в тому числі з огляду на національність. Та, на думку депутатів та представників громадських організацій, уповноважений не найкращим чином справляється з цим завданням (цю посаду обіймає міністерка Анна Шмідт, – ред.). Про це говорили на травневому засіданні Сеймової комісії нацменшин.

Представник уповноваженого Павел Космульський зауважив, що останнім часом була відзначена невелика кількість скарг. Їхніми авторами були громадяни росії та білорусі, а предметом, наприклад, відмова у відкритті банківського рахунку. На думку представника, справи були пов'язані з актуальною ситуацією і агресією росії. Павел Космульський повідомив також, що в найближчому майбутньому уповноважений планує провести у масмедіа акції з метою привернення уваги молоді до проблем мови, ненависті та дискримінації.

В ході дискусії депутат від німецької меншини Ришард Ґалля висловив переконання, що це не надто покращить становище нацменшин. У документі бракує, наприклад, згадки про обмеження фінансування на навчання меншинних мов, що перш за все негативно позначилося на навчанні німецької мови: «Про цю справу ми інформували уповноваженого, але у його відповіді не було окреслено жодних потенційних шляхів вирішення проблеми», — наголосив Ришард Ґалля. За його словами, цей прояв дискримінації торкається майже 50 тис. дітей, які вивчають німецьку мову. Депутат просив передати уповноваженій міністерці Анні Шмідт, що була відсутньою на засіданні, прохання підготувати інформацію щодо заходів, яких буде вжито у цій справі.

Фото – скріншот з події

Це стало також причиною хвилювання і заклику до активних дій, про які казав представник української громади і співголова Спільної комісії уряду та нацменшин Григорій Купріянович: «Ми багато років не мали такої ситуації, коли на юридичному рівні дискримінують меншинні спільноти». Він також зауважив, що в Польщі меншинна культура опирається на діяльність неурядових організацій і не має сталої державної підтримки, як, наприклад, польські Будинки культури. На думку голови, це також є певною формою дискримінації. Він наголосив на необхідності зустрічі уповноваженого з меншинами і виявленні ним більшої активності. «Відповіді уповноваженого на окреслені нами проблеми часто дуже формальні, або взагалі відсутні», — відзначав Григорій Купріянович.

У ході дискусії комісія проголосила, що підготує дезидерат до прем'єр-міністра із закликом повернути години вивчення меншинних мов у новому шкільному році. З огляду на відсутність міністерки Анни Шмідт, депутати вирішили офіційно передати їй запитання про заходи відомства щодо мігрантів на кордоні з білоруссю, моніторинг мови ненависті на державному телебаченні та розмір бюджету і завдання програми боротьби з дискримінацією. ■

Григорій СПОДАРИК

eprasa.pl 402f6a7dd6

УКРАЇНА

Вакцина від тривоги

Український архітектор Іван Огієнко відновлює зруйновані театри та музеї у диджитал-світі

Війна змінює світосприйняття суспільства. Те, що вчора здавалося вічним, вже завтра може бути стертим у порох. В архітектурній площині будівлі, що мають статус історичної пам'ятки, безцінні. Втім, для танків, мінометів та гаубиць культові будинки – це лише ціль на карті. Ми поспілкувалися з українським архітектором, який одним з перших почав створювати візуалізації зруйнованих будинків. Роботи Івана Огієнка відзначив навіть президент Володимир Зеленський. Про те, як може виглядати зруйнований театр у Маріуполі, та про зміни, які чекають на Україну в сфері будівництва – розповідаємо у матеріалі.

Свобода дозволяє реалізуватися архітектору

Молодий архітектор родом з Сум – його рідне місто у перші дні війни неодноразово піддавалося масовим обстрілам. Втім, наш герой зустрів війну у Києві – за роки навчання столиця набула особливого значення для дизайнера. Тут юнак відкрив свою власну студію, яка успішно працює і зараз.

Серед клієнтів архітектора є як українські бізнесмени, так і європейські. Іван займається різними проєктами, тож у його портфоліо можна знайти все: від дизайну затишної квартири до шоуруму у столичному ТЦ «Ретровіль». Наш герой з теплотою згадує про свою альма-матер (КНУБА). Зазначає, що його ВНЗ дає молоді свободу у навчанні, яка багатьом студентам дозволяє реалізуватися у професійному плані.

«Є університети, які примусово змушують ходити на лекції і повністю відбивають у особистості бажання стати професіоналом в обраній сфері, але це не мій випадок. Через такі насильницькі методи у людини може створюватися враження, що ця спеціальність їй не подобається, хоча, можливо, справа була просто у тому, що предмет викладали не зовсім компетентно».

Вакцина від тривоги

На війні кожен займає свій фронт, адже після паніки приходить розуміння відповідальності за своє майбутнє. На третій день вторгнення Іван створив у соцмережі базу підрядників та постраждалих внаслідок війни. Схема була простою: людина повідомляє про пошкодження свого будинку, а підрядник зголошується їй допомогти.

Однак через те, що війна була у активній фазі, а про відновлення майна говорити було ще рано, оскільки щодня воно руйнувалося – ця ідея залишилася в минулому. На заміну їй прийшла інша ініціатива, яка безпосередньо пов'язана зі сферою діяльності хлопця. Архітектура Івана Огієнка – це лаконічність форм та модернізація минулого з чітким переосмисленням історії.

«Перше, що мене щиро зачепило – це драмтеатр у Маріуполі. Я архітектор, і мені боляче, коли історична цінність руйнується. Згодом я натрапив в мережі на перші роботи, які візуалізовували відновлену будівлю. Тоді я зрозумів, що маю зробити свій внесок. Свої роботи я можу назвати вакциною від тривоги. Безперечно, те, що відбулося з українськими будинками, які мають історичну та архітектурну цінність, – це горе, але водночас це горе можна побачити під іншим кутом, і надати тій чи іншій споруді нового вигляду, разом із сучасними функціями.

Людина побачила гарну споруду, вона отримала необхідну дозу позитиву на кілька днів – і так формується заспокійливий ефект. Коли я створюю свої роботи, я не роблю акцент на тому, щоб вони обов'язково реалізувалися. Наразі думки архітекторів мають бути не про фінансову вигоду, а про значення самої ідеї. Своєю чергою, люди повинні зрозуміти, що все зруйноване можна відновити», – каже Іван.

Драмтеатр у Маріуполі був одним з перших проєктів архітектора. 16 березня на споруду, яка слугувала укриттям для сотні жителів, російські окупанти скинули бомбу. Щонайменше 300 осіб внаслідок авіаудару загинуло, водночас агентство Associated Press припускає, що насправді поховані під уламками близько 600 українців.

Розібрати завали та дістати тіла не дозволяють російські війська. Біля будівлі театру великими літерами було виведено напис «Діти», тож пілот, який скинув бомбу, не міг його не побачити. У візуалізації Огієнко на стінах театру пропонує написати те саме слово «Діти» різними мовами – від української до італійської.

У відновленні країни важлива послідовність

На питання про найбільш знакову для митця роботу Огієнко згадує університет Каразіна. За його словами, завдяки цій праці він отримав позитивний фідбек від суспільства. На думку архітектора, якщо б якийсь із його проєктів реалізовували – це мав би бути музей Григорія Сковороди зі скляним куполом.

«Сьогодні я розумію, що у влади є певні пріоритети. Музеї – це, звісно, добре, але є люди, які втратили житло, і його важливіше швидко відновити. Сковорода ж у музеї вже не живе, йому байдуже, як швидко ми його відбудуємо, а ось людям з дітьми на руках житло потрібніше.

У відновленні України важлива послідовність і правильні пріоритети. Перше, що реанімуватимуть, – це все ж житлові будинки, квартали. Це потребуватиме кількох років, потім уже настане черга всіх історичних і культурних споруд, принаймні, на мою думку».

Міста не мають проєктуватися для війни

Війна змушує багатьох людей замислитися про власну безпеку. Як стверджує архітектор, серед покупців житла збільшиться запит на проєктування будинків з безпечними зонами.

«Не потрібно проєктувати міста для війни, однак в будь-якому місті мають бути безпечні зони. Зараз, коли будуть створювати будинки, збільшуватиметься запит від суспільства щодо того, наскільки безпечний цей дім, чи є в ньому підземний паркінг, який слугуватиме бомбосховищем тощо. Є мобільні рішення, щоб убезпечити місто – металеві їжаки. Звісно, що в кожній оселі має бути сховище, як в Ізраїлі. В цій країні не можна побудувати дім без укриття, бо там поряд Палестина. Ось і все».

Про свої подальші задуми наш герой не повідомляє, водночас зазначає, що в планах відновити ще щонайменше три чи чотири зруйновані будівлі. Після ж планує створити щось нове та цікаве для суспільства.

«Я вважаю, що у всьому потрібно мати міру, так само і я зі своїми проєктами не хочу бути надто нав'язливим». ■

Проєкт драмтеатру у Маріуполі

Тетяна СЕМАКОВСЬКА
Фото з архіву героя статті

ПУЛЬС УКРАЇНИ

Kalush продали кубок Євробачення. Гурт Kalush Orchestra виставив на благодійний онлайн-аукціон свій кубок, який музиканти виграли на Євробаченні-2022, а також рожеву панамку фронтмена групи Олега Псюка. За кубок гурт отримав 900 тисяч доларів, які підуть на комплекс безпілотників PD-2 для української армії. Володарем статуетки стала криптобіржа WhiteBIT, яка зробила найбільшу криптоставку. За панаму учасники аукціону надонатили 11 мільйонів гривень, які теж підуть на допомогу армії. Аукціон проводив у прямому ефірі Instagram український шоумен і волонтер Сергій Притула. Зазначимо, що ніколи до цього кубок Євробачення не продавали.

Польща передасть Україні 18 гаубиць калібру 155 мм. Польський уряд ухвалив рішення передати на озброєння України три батареї самохідних артилерійських установок калібру 155 мм AHS Krab. Це польська національна САУ, при її виробництві використовується ліцензійна башта від британської гаубиці AS90, довжина ствола – 52 калібри, в якості шасі обрано південнокорейську платформу від САУ K9 Thunder. Виробником AHS Krab є Huta Stalowa Wola. Польська сторона вже провела навчання сотні українських військовослужбовців щодо експлуатації такого типу зброї.

Порошенка не випустили з України. 27 травня народний депутат і п'ятий президент України Петро Порошенко прибув у пункт перетину державного кордону на Львівщині, однак не зміг виїхати до Польщі. Прикордонники відмовили йому у виїзді через проблему з дійсністю дозвільного документу. Наступного дня Порошенкові вдруге відмовили в перетині кордону – нібито через проблеми з QR-кодом. Партія «Європейська солідарність» назвала непропуск свого лідера «ганебною історією на замовлення чинної влади». У команді Порошенка повідомили, що він їхав у відрядження: 29-30 травня народний депутат збирався взяти участь у засіданні Парламентської асамблеї НАТО, а 31 травня – 1 червня – в засіданні конгресу та саміті Європейської народної партії.

Оксана Забужко отримала літературну нагороду Ikar. 26-29 травня у варшавському Палаці культури і науки проходили щорічні Targi Książki. І хоча почесним гостем книжкового ярмарку цьогоріч була Норвегія, Україні там відвели особливу роль. За словами організатора ярмарку голови фонду «Історія і культура» Вальдемара Міхальського, цього року у Targach взяли участь 24 видавці з України. «Dziękujemy, Polsko! Дякуємо, Польще!» – таким було гасло великого українського стенда на книжковому ярмарку на знак подяки полякам за все, що вони роблять для України. Натомість російським видавцям було відмовлено в участі у ярмарку. Серед українських авторів, що приїхали до Варшави, були Оксана Забужко, Катерина Калитко, Тамара Горіха Зерня, Вікторія Амеліна, Любов Якимчук та інші. Ярмарок відкрила Оксана Забужко, також вона вперше серед іноземних авторів отримала найвищу літературну нагороду Польщі Ikar. Представник Посольства України у Польщі Віталій Білий на відкритті заходу повідомив, що державні організації і видавці України організували доброчинну акцію «Українським дітям – українські книжки». «Видавці з України зібрали і переказали місту Варшава 20 тисяч підручників, дидактичних матеріалів і художньої літератури для дітей. Ці книги потраплять до польських бібліотек і шкіл, де вчаться українські діти», – сказав він.

Підготувала Тетяна ДАНЮЧЕНКО

eprasa.pl 402f6a7dd6

ПІДЛЯШШЯ

«Українська культура є і буде»

Під гаслом «Все буде Україна» у Більську-Підляському відбувся конкурс української пісні «З Підляської криниці». 15 травня у Більському будинку культури зустрілися всі покоління виконавців різножанрових українських пісень.

▲ Дівчатка з Білостока

Уже вісімнадцятий раз поспіль ті, хто люблять співати українські пісні, взяли участь у змаганнях конкурсу «З Підляської криниці». Два попередні відбувалися в складний час пандемії коронавірусу, а вплив на цьогорічний мала збройна агресія росії проти України. Тому й конкурс став нагодою висловитися про цю ганебну війну та показати свою солідарність з Україною.

«Союз українців Підляшшя думав про це, чи варто організовувати конкурс в такий складний час для України, для українців, зокрема для українців Підляшшя, – говорила під час відкриття голова організації, Марія Рижик. – Але ми вирішили, що будемо організовувати, будемо показувати, що українська культура є і буде».

У конкурсі взяла участь 51 виконавча одиниця: солісти, дуети, тріо, квартети та ансамблі. Вони виконували автентичний або опрацьований фольклор, сучасну та авторську пісню, а також хорову музику. Як і щороку, було багато категорій та чимало лауреатів – загалом журі присудило аж 20 перших місць.

Виступали маленькі діточки, з яких чи не найбільше враження справила наймолодша учасниця, 5-річна солістка Меланія Чижевська, яка посіла I місце в категорії «Авторська пісня, молодша вікова категорія, соло». Було багато і шкільної молоді, представників середнього покоління, а також старших співаків, хоча – у порівнянні з першими конкурсами – щоразу менше серед них носіїв традиційної підляської пісні.

Конкурс добре відомий у регіоні, тому й багато його учасників – це виконавці, які виступають майже від самого початку існування конкурсу. Одним із них є колектив «Вервочки» з Орлі.

«Виконаємо тематичну пісню, тісно пов'язану з теперішньою ситуацією в Україні, «Виростеш ти, сину». Напевно, всі її знають або чули, – пояснювала ще до виступу Маргарита Бакунович. – Ми завжди посідаємо якісь місця, тож, гадаю, ми розвиваємося в правильному напрямку і надалі братимемо участь у цьому конкурсі».

«Вервочки» виступали в категорії «Авторська пісня, старша вікова категорія, ансамблі». Цього року вони здобули II місце.

Давньою учасницею конкурсу є Наталія Никитюк, молода співачка Українського ансамблю пісні і танцю «Ранок» з Більська-Підляського. Минулого року вона здобула I місце на Загальнопольському фестивалі народних капел та співаків у Казімєжі над Віслою.

«Я співаю вже 11 років, – розповідає співачка. – Щороку виступаю, люблю співати соло, бо можу показати свій голос. В Казімєжі посіла I місце в категорії народних співаків, це мене змотивувало до подальшого професійного розвитку. На «Криниці» часто посідаю I, II місця, якось так складається».

Цього року в категорії «Автентичний фольклор, середня вікова категорія, соло» Наталці знову вдалося здобути вищу нагороду.

Хоч багато виконавців виступають на конкурсі роками, тим не менш завжди з'являються нові учасники. Дебютантом цьогорічної едиції та відразу переможцем у категорії «Авторська пісня, старша вікова категорія, соло» став обдарований акордеоніст Ярослав Антипович, родом з села Кленики. Сім років тому він брав участь у телешоу Must be the music, у якому виступив з піснею «Червона рута». Час від часу він також стає учасником українських заходів у регіоні.

«Став граті сам з себе, – розповідав говіркою про свої початки акордеоніст. – Пришло так, што мніе хотіелося научитіся граті. Хіба била такая іскра божа і міевши сіем ліет, я сам купів гармонію».

Рівень виступів на конкурсі завжди доволі високий, однак – як підкреслюють організатори – хотілося б, щоб у змаганнях брали участь не лише ті, хто багато років займається співом.

«Мета конкурсу – заохочувати співати не тільки колективи, не тільки людей, які займаються в ансамблях, у будинках культури, але й тих, хто просто любить співати, підспівує вдома, – пояснювала Олександра Іванюк, організаторка. – На жаль, таких виконавців мало, переважно беруть участь ті, хто виступає на сцені. Це добре, але ми прагнемо, щоб цей конкурс був спрямований не лише до професіоналів. Це конкурс, який має об'єднати всіх людей».

Послухати виступи прийшли до Більського будинку культури чимало мешканців Більська-Підляського. Були й біженці з України. Деякі з них брали участь у конкурсі в складі підляських ансамблів.

Юлія Панасюк з Рівного виступала разом з групою «Луна» з Парцьова, з якою в категорії «Сучасна пісня, старша вікова категорія, ансамблі» здобула перше місце. Юлія від самого початку свого перебування у Більську-Підляському бере активну участь у проєктах місцевих українців.

▲ Солістка Мартина Сахарчук з Більська-Підляського, яка посіла II місце в категорії сучасної пісні

«Дуже гарно нас приймають українці, – розповідає вона. – Я веду групу у садочку з дітьми-біженцями. Ми теж беремо участь у різних більських конкурсах і концертах, які організують Союз українців Підляшшя чи будинок культури. Зараз я долучилася до ансамблю «Луна». Хороші люди, приємний колектив. Дуже класно».

У Рівному Юлія Панасюк – керівниця двох ансамблів «Соловеєчки» і «Калина». Ці групи в минулому вже виступали на Підляшші. Зараз їхня керівниця планує повернутися з дочкою до України.

Конкурс української пісні «З Підляської криниці» вкотре продемонстрував, що зацікавленість співом по-українськи не стає меншою, і це чудова нагода показати себе всім охочим: солістам та ансамблям, професіоналам та аматорам, 5-річним дітям та пенсіонерам.

18-ті змагання організував Союз українців Підляшшя завдяки дотації міністра внутрішніх справ і адміністрації РП. ■

Людмила ЛАБОВИЧ
Фото авторки статті

▲ Український ансамбль пісні і танцю «Ранок», учасниці якого потім з успіхом виступили соло

▲ «Луна» з Парцьова, з якою виступала Юлія Панасюк з Рівного

eprasa.pl 402f6a7dd6

РОЗМОВА

Як Краків справляється з напливом воєнних мігрантів

Про допомогу людям, які були змушені втікати від війни до Малопольщі, ситуацію в регіоні і виклики, з якими доводиться стикатися зараз, – у розмові з генеральним консулом України у Кракові В'ячеславом Войнаровським.

З початком російської військової агресії Краків став своєрідним хабом для воєнних мігрантів з України. Велике навантаження на місто зумовлене частково його популярністю, але переважно – напрямком автостради А4. Через неї до Малопольщі рухався великий потік українських громадян з найбільших пунктів пропуску – Шегині-Медика і Краківець-Корчова. Також українці перетинали кордон зі Словаччиною, Угорщиною, Румунією, Болгарією і далі транспортними коридорами виходили на А4 і їхали до Кракова.

Генконсульство України перетворилося на логістичний центр, куди приходить багато людей. Територію змінили відповідно до їхніх потреб – зараз тут є намет, у якому можна відпочити, санітарні кабіни, люди можуть попити кави та чаю, з'їсти канапки чи гарячий суп, які забезпечують волонтери з різних організацій. Біля консульства посилили заходи безпеки, частково обмежили дорожній рух, збільшили кількість патрульних.

Від початку російського вторгнення в Україну консульство у Кракові працює в режимі 24/7. Яка динаміка міграції? Які питання доводиться розв'язувати?

На початку було дуже складно. Перші півтора місяці до нас щодня зверталося понад 2 тисячі осіб. Фактично, у перший місяць ми провели близько 10 тисяч консульських дій. Зараз можна говорити про незначне зменшення потоку людей. Ми вже вийшли на такий ритм роботи, коли можна за один день подати документи і забрати готові. За різними оцінками, зараз у Кракові перебуває близько 300 000 українців, ми працюємо без вихідних. Поза чергою допомагаємо вагітним, жінкам з дітьми до року, особам з особливими потребами, а також людям, старшим за 80 років.

Здебільшого звертаються з питань, пов'язаних із документами. Кожна справа індивідуальна. Є дуже багато людей, які в принципі не мали закордонного паспорта; втратили його, бо мусили виїжджати під час обстрілів; чимало дітей, які мали тільки свідоцтво про народження; хтось мусить замінити закордонний паспорт, строк дії якого закінчився, або внести персональні дані дитини. Є, наприклад, жінки, які тікали в останній момент під час обстрілів і не мали навіть свідоцтва про народження дитини, тільки медичну документацію про факт народження. Вирішення таких нестандартних ситуацій потребує багато зусиль і часу.

Якщо у людини є тільки внутрішній український документ старого зразка – ми надаємо довідку, яка підтверджує громадянство й особу. Сертифікат написаний англійською і польською мовою, він містить фотографію, нотифікований МЗС Польщі і фактично заміняє під час перебування тут закордонний паспорт: дає можливість отримувати PESEL, відкривати рахунок у банку, влаштовуватися на роботу, звертатися в медичні, навчальні заклади. Аналогічні документи видають українські консульства в інших європейських країнах, тому з такими довідками можна переміщатися в межах Євросоюзу.

Як правильно окреслити статус громадян України, які після 24 лютого були змушені виїхати через війну і до яких часто неправильно застосовують слово «біженці»?

Хочу звернути увагу, що українці, які знайшли прихисток на території Польщі, не є біженцями. Цим словом називають тих, хто тікає від політичних, релігійних репресій тощо. Люди, які зараз виїхали з України, є військовими мігрантами або особами, які знайшли тимчасовий прихисток від жахіть війни. Це принципова різниця.

Польська держава надає притулок на 18 місяців без необхідності оформлення якихось спеціальних дозволів. Наразі, за оцінками польської сторони, сюди вже в'їхали понад 1 950 000 громадян України. Звичайно, не всі вони тут залишилися. Багато хто попрямував далі – у США, в Туреччину, Грузію, Велику Британію, Ірландію.

З яких регіонів України приїжджають люди до Польщі, зокрема Кракова?

Абсолютно всіх. Зараз уже немає винятків. Звичайно, найбільше – з тих місць, де велися найтяжчі бої і де було найбільше жахіть. Багато тяжких історій.

Чи є у Кракові діти з України, які втратили батьків?

Так. Частина цих дітей перебувала транзитом, в дорозі до інших країн, частина залишається тут. Наразі на обліку нашої установи перебуває понад 200 дітей-сиріт чи позбавлених батьківської опіки. Є такі, що зазнали насильства. Це дуже болюче питання, з ними зараз працюють фахівці.

Відомі випадки, коли особи з російськими паспортами зверталися до консульства України з питаннями щодо зміни громадянства. Чи багато таких, і яку відповідь вони отримують?

Так, є такі, що декларують готовність відмовитися від громадянства країни-агресора. Але я думаю, що це спричинено не якимись гуманістичними ідеями, а просто розумінням того, що зараз люди з паспортом росії є фактично ізольованими в цивілізованому світі. Звісно, що їм ми відмовляємо.

Чи отримуєте ви запити від іноземців, які хочуть стати добровольцями в Іноземному легіоні в Україні?

Так, до нас звертаються багато таких громадян – вони прямують в Україну, щоб долучитися до захисту нашої держави. Це не тільки поляки, а й люди з різних країн і Європи та інших континентів. Уже весь цивілізований світ зрозумів, якою небезпекою є «русскій мір», які потенційні загрози він нестиме, якщо не вдасться покласти край зухвалим діям кремля.

Навантаження на дипломатичному фронті теж суттєво збільшилося?

Звісно. Активно працюємо задля протидії інформаційній агресії, зокрема розповсюдженню росією чи білоруссю фейків. Ця робота проводиться методично і синхронно разом із нашим посольством та іншими консульськими установами на території Польщі, і вона координується Міністерством закордонних справ України.

Ми також задоволені тим, що нам із колегами вдалося за сприяння польських органів нівелювати спроби росії зробити подання на затримання наших громадян через Інтерпол.

Працюємо на території консульського округу над залученням гуманітарної, військової допомоги. Ми дуже вдячні керівництву воєводств округу, ґмін, повітів, тому що насправді на їхні плечі лягло велике навантаження щодо допомоги нашим громадянам. Особлива подяка малопольському воєводі, який фактично разом із нами працював 24/7. Дуже символічним є рішення Краківської міської ради про створення скверу Вільної України перед консульством росії.

Варто зазначити, що за офіційною інформацією Малопольського воєводства, від початку збройної агресії росії і станом на кінець травня кордон із Польщею перетнуло 3 млн 442 тис. осіб з України. Малопольща опинилася серед територій, які надали тимчасовий прихисток найбільшій кількості людей. На комплексну допомогу тільки в цьому регіоні польський уряд перерахував наразі понад 207 млн злотих, які скерували на оплату проживання, харчування, матеріальну та психологічну допомогу.

На якому етапі реалізація ідеї створення Українського дому у Кракові?

Спільно з головою краківського гуртка Об'єднання українців у Польщі Андрієм Олійником і очільниками інших українських громадських організацій ми активно працюємо в цьому напрямку. Тісно взаємодіємо і з мером міста, і з головою Краківської міської ради, аби знайти відповідне приміщення. Цей проєкт важливий для консолідації всіх українських громадських структур, які, своєю чергою, будуть тією силою, що допомагатиме регіональним органам міської, воєводської влади у вирішенні проблем українців. Тому це корисно для всіх сторін.

Чи є якась інформація, на яку ви би хотіли звернути увагу громадян, що приходять чи дзвонять до консульства?

Насамперед, задля вирішення питань з документами дітей до 16 років не треба приводити їх із собою. Достатньо присутності одного з батьків. Звісно, ми не говоримо про ситуації, коли їх немає з ким залишити.

Ще один момент – якщо немає закордонного паспорта, але є внутрішній паспорт нового зразка, тобто пластикова ID-картка. Цей документ дає абсолютно всі підстави законного перебування на території Польщі протягом 18 місяців, оскільки містить написи латиницею. Власник такого паспорта не потребує сертифікату, який ми видаємо тим, хто має лише документ старого зразка.

Часом люди скаржаться, що до нас тяжко додзвонитися. Це дійсно так, ми не встигаємо класти слухавку – телефон гарячої лінії постійно «червоний».

Ми будемо дуже вдячні, якщо для отримання поточної інформації, відповідей на прості питання на кшталт «яка адреса консульства?» чи про порядок звернення, люди читатимуть наші вебресурси. Це би нам дуже спростило роботу, а особам із дійсно складними питаннями було би легше до нас додзвонитися. ■

Світлана ЛАГУЗ
Фото авторки статті

eprasa.pl 402f6a7dd6

«Лемківський кермеш» у Вільхівці

Кільканадцять господарств, де мешкає близько 60 мешканців, пів-на-пів лемків та поляків – так можна коротко сказати про село Вільхівець. Вже понад тридцять років там проводиться «Лемківський кермеш».

Цьогорічний захід, який відбувся 21-22 травня, відвідало більше осіб, ніж торік.

– Торік було камерно. Цього року дату проведення заходу організатори призначили на травень. Гостей приїхало багато з різних навколишніх сіл. Були у нас і гості з Харкова, які зараз живуть у Кросненському повіті. Навіть співали, – розповідає вільхівецький сільський голова, Зенон Федак.

«Лемківський кермеш» – це визначна подія, що проводиться у Вільхівці. Цього разу захід відбувся вже 32-й раз. У його програмі були не лише концерти гуртів із Польщі, а й з-за кордону.

Захід розпочався 21 травня богослужінням у місцевому храмі Перенесення мощей св. Миколая. Ввечері того ж дня організатори засвітили «Світло до неба» до 75-ї річниці акції «Вісла». Потім була танцювальна забава. Недільна програма розпочалася літургією у храмі. День був сповнений концертів гуртів з Польщі, Словаччини та України.

Оскільки у межах події організатори хотіли також відзначити роковини виселення українців у 1947 році, концерти перепліталися зі спогадами найстарших вільхівчан. Своїми роздумами поділився Микола Ґабло, автор книжки «Вільхівець лемків утрачений». Слід нагадати, що лемко усе своє життя мешкає у Вільхівці. Ідею написати спогади «невиселеної людини» про рідне село лемко мав віддавна. Деякі його тексти про рідне село з'являлися раніше у «Нашому слові» та виданні «Загорода», а через 30 років вийшла книжка. Вільхівець був одним з небагатьох лемківських сіл, де у 1947 році не виселили всіх мешканців, – і родина Ґаблів була однією з них. Другим, хто розповів про довоєнну Лемківщину, був Болеслав Баволяк, автор книги «Лемківське весілля у Святковій Великій» (Łemkowskie wesele w Świątkowej Wielkiej).

Серед супутніх заходів «Лемківського кермешу» були й ткацькі майстерні під керівництвом Анни Романчак-Полянської, фотовиставка «Маґурські експедиції», спортивні змагання, конкурс співу та декламації віршів для дітей та молоді, презентація виробів рукоділля та компакт-дисків з автентичною лемківською музикою.

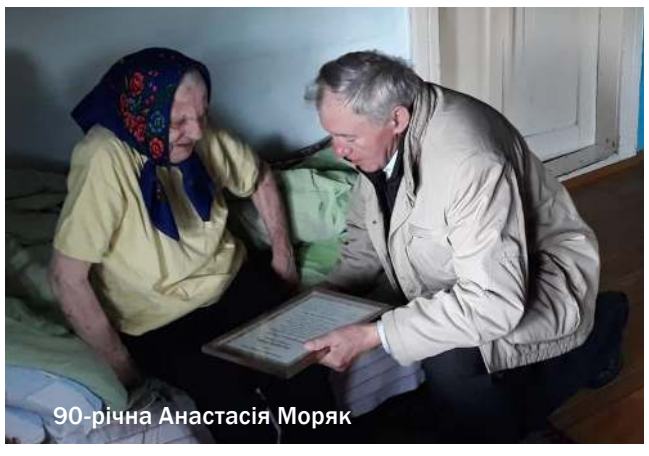
90-річна Анастасія Моряк

Слід додати, що організатори, представники Об'єднання лемків, відвідали також найстаршу мешканку Вільхівця Анастасію Моряк.

– Пані Анастасія 5 травня відзначила своє 90-річчя. Ми вирішили, що при таких ювілеях будемо вітати найстарших свідків акції «Вісла», – розказує Наталія Гладик, секретар ОЛ. Ювілярка з Вільхівця отримала грамоту та квіти.

Своїми спостереженнями про «Лемківський кермеш» ділиться Рената Ґабло-Шептак (*на фото посередині*), членкиня Головної управи Об'єднання лемків. Уродженка Вільхівця допомагає при організації заходу. Зараз головує у гуртку ОЛ у Кросні.

Це, мабуть, перший такий «повномасштабний» захід після пандемії?

Рената Ґабло-Шептак: Після дворічної перерви у 2021 році «кермеш» відбувся у вересні. Традиційно він завжди проходив у травні. Тож, власне, можна сказати, що зараз відбувся перший після пандемії захід саме навесні. За шкалою від 1 до 10 я б оцінила відвідуваність на 8. На це вплинула погода, яка цього року була не дуже гарною. Просто було холодно.

Хто приїжджає на «кермеші»?

Окрім жителів Вільхівця, звісно, й мешканці інших сіл. В основному з-під Горлиць і Кросна. Цього року до нас також завітали гості з України, які зараз проживають на Лемківщині. Деякі з них вже знають, що відбувається в регіоні. Я вважаю, що для таких людей важливо, що у Вільхівці є церква, і вони могли під час «Лемківського кермешу» брати участь у літургії. Загалом, сам «кермеш» – це продовження довоєнної традиції прицерковного ярмарку, який супроводжував релігійну церемонію.

«Кермеш», ярмарок. Для мене ці слова асоціюються з торгівлею.

Тут йдеться лише про культурний обмін, пропонування гостям спробувати різні традиції, різні культури. Безумовно, найбільшою цінністю цієї події є культурний обмін. Вільхівець знаходиться на польсько-словацькому пограниччі. Тому ми намагалися, щоб на заході завжди виступали гурти зі Словаччини, з України, а також типово польські та, звісно, представники лемківської культури. З розповідей мого тата та бабусі я знаю, що для мешканців села це завжди було важливе свято. Тоді всі були вбрані урочисто. Як і кожне свято, це був момент відпочинку від буденності.

Хто у 90-х роках започаткував повернення до цієї довоєнної традиції?

Жителі сіл, гадаю, мали якийсь страх після війни заявляти про себе. З їхньої власної ініціативи на початку 90-х, мабуть, цього б не сталося. Потребували певних стимулів. Допомогли люди ззовні, наприклад, члени Карпатського товариства, греко-католицький священник Юліан Кравецький. Я сама пам'ятаю, як у дитинстві колишні вільхівчани, які емігрували до США, у травні приїжджали до рідного села. Вони жили цією традицією ярмарків, чи то «кермешів». До їхнього приїзду ми одягалися в лемківські костюми. Це також було вшануванням їхнього повернення до цього свята. Звичайно, традицію хоч відродили, але вона не достеменно така, як було кілька десятків років тому. Адже світ розвивається. Але, напевно, головною рушійною силою відродження «кермешів» були не самі селяни...

...деяких, як пише ваш батько Микола в книзі, так і не вивезли з села.

Після 1947 року в селі залишилося дуже мало наших сімей. Ніхто до кінця не знає, як так сталося, що сусідні села, наприклад, Смеречне чи Вільшня, припинили існувати, а лемківські родини залишилися в Вільхівці. Ми знаємо, що частина жителів Вільхівця в 1946 році виїхала до Радянської України, за рік частина була виселена на захід Польщі, а частина залишилася. Там вони і мешкали кілька десятків років.

Як гадаєте, без «кермешу» село зовсім втратить свій лемківський характер?

Так чи інакше, показуючи свою культуру, ми демонструємо і себе. Так, сьогодні технології настільки розвинені, що ми можемо показатися, наприклад, через соціальні мережі. І події в прямому ефірі для самих представників меншини є соціальним зв'язком. Кажуть, людям подобається стадний спосіб життя. Подія відбувалась була онлайн два роки, а ми, як меншина, потребуємо прямих контактів. Окрім презентації своєї культури, важливим є також соціальний аспект.

Люди були «голодні» до зустрічей?

Я певна: якщо людям потрібні контакти, то заходи дають саме таку можливість. Також важливо показувати традицію дітям. Онлайн-виступ і особиста участь у концерті – це дві різні речі. Цього року на заході виступив дитячий ансамбль «Лемківський перстеник» під керівництвом Вікторії Гойсак. Найголовніше, що команда хоче працювати.

А молодші прагнуть долучитися, наприклад, до організації «Лемківського кермешу»?

Дозвольте мені почати з того, що гурток ОЛ в Вільхівці налічує близько п'ятнадцяти членів. Разом із Наталією Гладик ми намагаємося залучити до організації молоде покоління. Село в основному складається зі змішаних подружжів. Проблемою є рідна мова у молоді. Гадаю, вони розуміють лемківську на 90%. Говорити важче, і це дещо блокує їхню активність. І те, що вони допомагають в організації такого заходу, навіть за його кулісами, для мене вже є успіхом. З часом, коли вони відкриються й наважаться говорити мовою своїх дідусів і бабусь, вони самі захочуть увійти до вільхівецького гуртка. Щодо організації подібних заходів, то, як відомо, відповідальність завжди лягає на лідера та його оточення. Так завжди було. Тож від їхньої відкритості залежить, скільки людей хотітиме доєднатися та займатися соціальною роботою.

***

Головним організатором свята був гурток ОЛ у Вільхівці.

Павло ЛОЗА

Фото з архіву Об'єднання лемків, автор – Роберт Юрчик

eprasa.pl 402f6a7dd6

Історія

Казкар, байкар, лірик і ... журналіст

Кожного разу, коли трапляється мені нагода бути в Чернігові, я не минаю хати нашого лірика і байкаря, щоб поклонитися його музі і подякувати їй. Роблю се не з самого тільки почуття морального обов'язку свого: сего потребує моя душа… Коли я розмовляю з нашим старим поетом, якесь побожне почуття переймає моє серце; я чую велику повагу до його таланту, до його потужного духу, а ще більше, до його благої, глибокої любові до України, до людей!

Олександр Кониський. З літньої подорожі по Чернігівщині

Під час перебування в Чернігові Леоніда Глібова дуже цікавить видавнича справа, яка надає йому можливість втілення своїх творчих задумів. Отож 12 березня 1861 р. Леонід Глібов, учитель Чернігівської гімназії, звертається до Єгора Гудими, директора гімназії і шкіл Чернігівської губернії, з проханням надати дозвіл на видавництво щотижневої газети «Черниговский листок».

Відповідно, Єгор Гудима, згідно з правилами, спрямовує лист до Миколи Пирогова, попечителя Київського навчального округу, а також до цензурного комітету, який, зі свого боку, звертається до князя Сергія Голіцина, чернігівського губернатора. Вже за місяць, 14 квітня 1861 р., чернігівський губернатор повідомляє цензурний комітет, що «виданню в м. Чернігові вчителем тутешньої губернської гімназії Глібовим щотижневої газети під назвою «Черниговский листок» він, зі свого боку, не бачить жодних перепон».

Леонід Глібов повідомляє про майбутнє видання нової газети у «Чернігівських губернських відомостях» та в «Основі» (1861. – № 6. – С. 172). Зі свого боку, редакція не лише друкує оголошення, але й підтримує це починання: бажає успіху цьому прекрасному заходу й висловлює упевненість, що «під редакцією Л. Глібова «Черниговский листок» здобуде співчуття громадськості і знайде собі послідовників і в інших місцях». На той час у редакції «Основи» працюють Василь Білозерський, Микола Костомаров, Пантелеймон Куліш, які знають Леоніда Глібова і прагнуть підтримати це російсько-українське мовне видання.

Леонід Глібов окреслює мету свого видання, яка полягає не лише в тому, що мешканці Чернігова отримують ще один друкований періодичний орган – він прагне інформувати їх про громадське та культурне життя, побут і традиції, залучати до читання літературних творів та наукових праць, ознайомлювати з фольклорними матеріалами, театральними постановками та різнохарактерними подіями, які відбуваються в місті. Борис Шевелів (1893–1938), український літературознавець, який уперше звертається до аналізу глібовського видання, зазначає, що «Черниговский листок» більше схожий на літературний часопис, ніж газету.

Унаслідок фінансових та організаційно-видавничих проблем газета видається упродовж трьох років нерегулярно: у 1861 р. – 11 номерів, у 1862 р. – 36, у 1863 р. – 14. Перший номер виходить 12 липня 1861 р., а останній, 61-й, – 6 серпня 1863 р. Згідно зі спогадами Леоніда Глібова, видання поширюється не лише у Чернігові: є передплатники по всій губернії, у Криму й на Кавказі, в Казані й Симбірську, Херсоні й Петербурзі, навіть у Польщі (! – В.П.), що тоді входить до складу Російської імперії.

Видання газети ускладнюється тим, що нема штатних працівників, та й місця: все відбувається у Леоніда Глібова на квартирі. Він редактор і коректор, фінансист і поширювач видання. Найголовніші кореспонденти: Микола Вербицький (Білокопитний), Петро Єфименко, Олександр Кониський (Переходовець), Пантелеймон Куліш, Олександр Лазаревський, Іван Лашнюков, Опанас Маркович, Матвій Номис (Симонов), Олександр Тищинський.

Надзвичайно важливими є публікації щодо захисту української мови Матвія Номиса (Симонова,

Фото з сайту golos.com.ua

1823–1901), етнографа і громадського діяча із Санкт-Петербурга, доволі відомого на Чернігівщині. Його дружина – Надія Михайлівна Білозерська, рідна сестра Ганни Барвінок (дружини П. Куліша); старша донька (з чотирьох), Надія Кибальчич, – письменниця, відома під псевдонімом Наталка Полтавка. Друзі – Пантелеймон Куліш, Василь Білозерський. В Україні Матвій Номис працює свого часу вчителем словесності в Ніжинській та Немирівській гімназіях, директором гімназії у Лубнах.

Важливою в «Черниговском листке» є стаття Пантелеймона Куліша «Какие руководства удобнее употреблять при первоначальном обучении крестьянских детей?» (1862. – № 27), у якій автор висловлює своє ставлення до проблеми навчання дітей у школах рідною мовою. Пантелеймон Куліш підкреслює: «Если будем желать пробудить в нашем народе умственную деятельность и сознание истинной своей народности, что составляет насущную потребность нашего народа, коснеющего в невежестве, – то, не навязывая лишнего труда, мы должны предоставить учиться народу на его родном языке».

У 1863 р., коли до Петербурзького, Московського та Київського цензурних комітетів надходить таємне розпорядження (Циркуляр міністра внутрішніх справ Петра Валуєва) про припинення друку «малоросійською», в «Черниговском листке» ще виходять статті українською мовою!

В той же час чернігівський губернатор Сергій Голіцин у листі на ім'я міністра внутрішніх справ від 31 липня 1863 р. доводить, що «собственно малороссийского языка нет, а есть только несколько местных наречий, оттеняющих столько же одно от другого, сколько и от соседних великороссийских идиомов... Навязать народу понятие об его каком-то резком и совершенном отличии от великорусского и облегчить не обучение, а национальный сепаратизм».

Після закриття в жовтні 1862 р. петербурзького часопису «Основа» Пантелеймона Куліша «Черниговский листок» лишається єдиним україномовним виданням на теренах величезної імперії! Саме тому діячі української культури активно послуговуються газетою Леоніда Глібова: Микола Костомаров, відомий історик і керівник Петербурзької Спілки розповсюдження грамоти українською мовою, друкує тут свої звіти «О пожертвованиях в пользу издания книг научного содержания для южно-русского народа» (1863. – № 3) та ін.

У газеті «Черниговский листок» Леонід Глібов друкує також статті з історичної тематики, одним з авторів є Іван Лашнюков (1823–1869), професор Юридичного ліцею князя Безбородька в Ніжині, який у 1853 р., після закінчення Київського університету св. Володимира, отримує призначення до Ніжина на кафедру російської історії та статистики, де працює до 1868 р. (коли його запросили до Alma mater).

Іван Лашнюков пропонує «Черниговскому листку» декілька статей, зокрема «Состояние исторической науки у западных славян: характер журналистики на Западе» (1863. – № 2) та «Современное политическое положение западных славян» (1863. – № 3), написані під враженням перебування вченого у 1861–1862 рр. у слов'янських країнах Західної Європи.

Під час стажування за кордоном Іван Лашнюков знайомиться з методикою викладання історії в школах і вишах. Наслідком цього є стаття в газеті Леоніда Глібова «Чешские школы и педагогические институты в Праге» (1863. –№ 4–6). У ній вчений ділиться своїми спостереженнями про організацію навчального та виховного процесу в столиці Чехії. Ці статті знайомлять читача чернігівської газети з освітянськими проблемами іншої країни, актуальними і для Російської імперії, адже готується освітянська реформа 1864 р.

Важливе місце «Черниговский листок» надає матеріалам з фольклору та етнографії. Одним з їх чудових знавців і пропагандистів є Опанас Маркович (1822–1867), який разом зі своєю дружиною, в майбутньому письменницею Марко Вовчок, мешкає у Чернігові у 1851–1859 рр., а потім без неї – у 1860-х рр. У 1862–1866 рр. Опанас Маркович, як акцизний чиновник, перебуває у Новгороді-Сіверському, звідки надсилає до «Черниговского листка» фольклорно-етнографічні нариси про побут, звичаї та мову сіверян.

Бачимо, як публікації глібовської газети порушують різноманітні проблеми життя міста й губернії, торкаються мовних та освітніх питань, звичаїв і традицій українського народу. Фольклорно-етнографічний матеріал нагадує читачеві про його власне коріння.

Газета «Черниговский листок» існує порівняно недовго, проте посідає важливе місце в періодиці 1860-х рр., коли україномовні видання були майже відсутні. І хоча це двомовна російсько-українська газета, ґрунтовні публікації підіймають її щабель з провінційного видання до загальноукраїнського. ■

Валерій ПОМАЗ,
бібліограф Чернігівської обласної бібліотеки для юнацтва

Фонд Український Народний Дім у Перемишлі

Fundacja Dom Ukraiński w Przemyślu, ul. Kościuszki 5, 37-700 Przemyśl

PLN: 88 1600 1462 1838 9708 6000 0001

ПІДТРИМАЙ РЕМОНТ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДНОГО ДОМУ В ПЕРЕМИШЛІ!

eprasa.pl 402f6a7dd6

КУЛЬТУРА

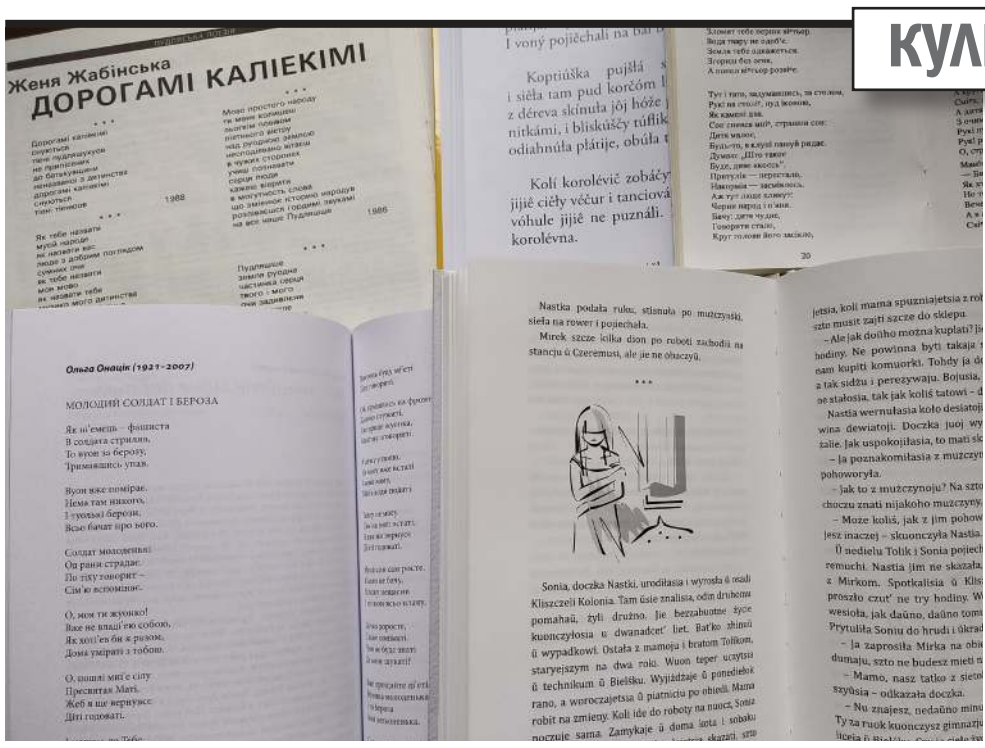

▲ Підляська література, творена українськими говірками

«По-свойому» – не лише говорити, але й писати

Триває набір робіт на І Підляський літературний конкурс «Пішемо по-свойому». Він розрахований на осіб, які розмовляють українськими підляськими говірками, а крім того, ще й пишуть ними літературні твори (або хочуть почати). Праці на конкурс можна подавати до кінця року.

Українські говірки – варто знати і зберігати

Конкурс організовує Підляський науковий інститут. Його ідея – заохотити людей писати рідною мовою літературні твори, а також популяризувати творчість підляських авторів, які використовують говірку. Окрім того, метою конкурсу є зміцнення престижу народної мови та збереження підляського мовного різноманіття. Це доволі складно, оскільки говірки виходять з активного вжитку, до того ж, їх часто не сприймають як елемент українського культурного надбання. Отож, варто згадати про цей окраїнний український говір та парадокси, з ним пов'язані, які також мають вплив на літературну творчість цією мовою.

Говірки території Північного Підляшшя – архаїчні та доволі різноманітні. Уже в середині XIX ст. дослідники назвали їх «малоруськими», тобто українськими. Жодних сумнівів щодо того, якою мовою розмовляють підляшани, не мали й польські дослідники у XX ст., наприклад, визначний професор Владислав Курашкевич. Та оскільки після Другої світової війни влада офіційно заявила, що всі православні краю – це білоруси, то й українська мова цих «білорусів» відразу стала «білоруською». Це поширювали навіть науковці, які писали про «білоруські говірки» (або й про «перехідні білорусько-українські»).

Наукова недостовірність – то була серйозна проблема, що заважала популяризації ґрунтовних знань про підляську мову. Розповсюдження брехні вело до того, що навіть самі люди, які послуговувалися говірками – оці штучно створені «білоруси», – часто й гадки не мали, що розмовляють українською мовою, хоча й відчували, що вона не білоруська. Переконання, що мова Підляшшя невідомо яка, «помішана», різна в кожному селі та зовсім не схожа ані на польську, ані на білоруську – було причиною того, що нехтували нею навіть її носії. Проте говірка доволі довго була основним засобом спілкування, також серед дітей, бо багато підляських сіл були майже повністю православними, та діти часто переймали після батьків сільське господарство і залишалися в селі.

Ситуація дещо змінилася, коли молоде покоління захотіло кращого життя по містах. Батьки, щоб «полегшити» дітям життєвий старт, почали масово вживати в контактах з ними польську мову. У 1990-х рр. до дітей вже й мало хто звертався «по-свойому». Тому й зараз чи не основний виклик – зберегти підляське мовлення в щоденних контактах, а також у писемній формі. А це неможливо зробити без доведення людям, що їхня мова не «якась помішана», що це українська говірка, що її знання не стигматизує, а навпаки – може бути престижним. І понад те – що тією мовою можна творити літературу.

▲ Одним із перших учасників українського поетичного руху був Іван Киризюк, що помер минулого року

Літературна творчість говіркою

Те, що підляська говірка може стати літературним знаряддям, знали вже давно. Одним із перших народних творців з Північного Підляшшя, принаймні – більш відомим, був Василь Білокозович (1899–1981) з села Видова, якого відкрив Богдан Струмінський, співробітник «Нашого слова». Уже з 1957 р. на сторінках української газети в Польщі почали з'являтися вірші підляського поета.

Твори, написані українською говіркою, друкував також білоруський тижневик «Ніва». Саме у ньому мав свій дебют 1971 р. відомий український поет з Підляшшя, Іван Киризюк (1949–2021). У білоруських виданнях друкувалися й інші поети та поетки, які писали українською говіркою – Петро Киризюк, Софія Сачко, Ірина Боровик.

Та траплялося, що україномовні підляшани залишали рідну говірку та переходили на білоруську. Прикладом може бути Василь Петручук (1926–2019), автор написаної польською та білоруською мовами автобіографічної повісті «Ściernisko» (1986) – «Пожня» (1987). Цікаво, що діалоги подані в книжці в оригіналі – українською говіркою. Письменник є також автором творів, написаних українською мовою.

Коли почалося українське відродження на Підляшші у 1980-х, важливою складовою того процесу став український літературний рух. Для багатьох підляських творців саме писання місцевими говірками було шляхом до їхнього українства. Іван Киризюк, Юрій Гаврилюк, Женя Жабінська, Іван Хващевський – це лише декілька прізвищ творців, які були учасниками цього процесу.

Втім, не всі рушили в бік українства, тож деякі автори і досі функціонують на межі української і білоруської культур (напр. Софія Сачко): пишуть українськими говірками, однак друкують свої твори в білоруських виданнях. Звичайно, білоруси замовчують, що мова цих творів – українська, та найчастіше вживають евфемізм «книжки мовою підляських білорусів». Це робиться свідомо, оскільки білоруське середовище сприймає українські говірки Підляшшя як частину свого культурного надбання. Існує навіть такий курйоз, як спроба створення на основі українського говору «ще однієї літературної мови білорусів Підляшшя». Автором цієї концепції є білоруський діяч Ян Максим'юк (svoja.org), який перекладає своєю рідною говіркою літературні твори (навіть Оксану Забужко – з української літературної на українську говірку) та казки для дітей. Видаються також інші книжки, написані згідно з правилами, створеними Максим'юком. Можна тут згадати хоча б останню збірку оповідань Галини Максим'юк «Słova na viêtrovi».

Українську говірку використовують у своїй творчості також народні сільські творці (напр. Володимир Сосна), які нерідко не ототожнюються ні з білоруським, ні з українським середовищем. Вони часто записують свої вірші польськими буквами, спрощуючи запис, оскільки важко передати такі звуки, як, наприклад, дифтонги. Польський алфавіт використав також Вася Плятонішин (насправді Василь Поскробко), автор оповідань українською говіркою «Tak rozkazuwali», які вийшли минулого року.

Як видно, українські говірки Підляшшя уже кількадесят років присутні в літературній творчості, головним чином у поезії, хоча останнім часом з'являються також прозові твори. Українською мовою пишуть не лише автори, які заявляють про себе як про українців. Місцеву говірку експлуатують і білоруси, пробуючи записувати українське мовлення білоруською абеткою. Щоразу частіше різні творці беруть, однак, за основу латинку, щоб на базі української говірки творити підляську мікромову.

Пишімо мовою села!

Знаючи про те, що на Північному Підляшші вже існує багата традиція писання «по-свойому», Підляський науковий інститут у партнерстві з Союзом українців Підляшшя створив Підляський літературний конкурс «Пішемо по-свойому». Хоча це захід українського середовища, однак він спрямований до всіх: творців, які вже пишуть говіркою, та дебютантів, свідомих українців та тих, хто просто хоче зберегти в літературі рідну мову. Щоб взяти в ньому участь, слід надіслати власний оригінальний літературний твір, написаний підляською говіркою. При цьому немає обмежень, коли йдеться про вибір літературного жанру, обсяг праці або спосіб запису. Можна надсилати вірші, оповідання, навіть повісті, спогади, репортажі, комікси та інші твори літературного характеру. Вони можуть бути записані або кирилицею, або латинкою – як хто вміє та як кому зручніше. Однак нагороджені роботи потім друкуватимуться українським алфавітом.

▲ Народний поет Володимир Сосна, який пише вірші рідною говіркою свого села Пашківщини

Праці можна надсилати до кінця 2022 року на адресу poswojomu@gmail.com. Хто зацікавився деталями – знайде всю інформацію та правила конкурсу на сайті організатора www.pninstytut.org (в закладці «Популяризація»). Без сумніву, варто докласти зусиль, бо лауреати та учасники отримають цінні нагороди та бони, на які передбачається виділити загалом 10 тисяч злотих.

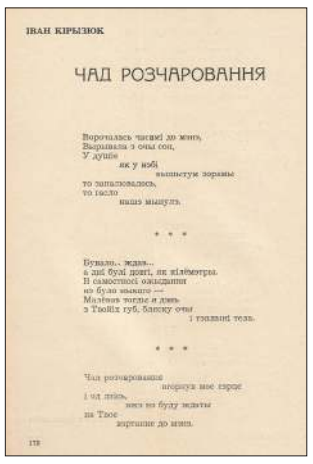
ІВАН КІРЫЗЮК

ЧАД РОЗЧАРОВАННЯ

◄ Спосіб запису поезії білоруським алфавітом – «Беларускі каляндар», 1980 р.

Підляський літературний конкурс «Пішемо по-свойому» – це перша ініціатива такого роду. Чи вдасться заохотити до участі в ньому творців, які вже багато років пишуть українською говіркою, також з-поза українського середовища, а також осіб, які досі ще навіть не пробували писати? Чи притягне він молодих, які побачать у цьому шанс повернутися до мови предків? Дізнаємося в середині 2023 року, коли після роботи журі буде оголошено результати.

Конкурс відбувається як один із трьох етапів публічного завдання «Промоція української мови та культури Підляшшя», що фінансується коштом Національного інституту свободи – Центру розвитку громадянського суспільства в межах Урядової програми Фонду громадських ініціатив NOWEFIO на 2021–2030 роки. ■

Людмила ЛАБОВИЧ
Фото авторки статті

eprasa.pl 402f6a7dd6

РЕЦЕНЗІЇ ТА ОГЛЯДИ

Богдан Коломійчук, **«300 миль на Схід»**. Львів: Видавництво Старого Лева, 2021. – 320 с.

Коли минуле пахне теперішнім

Із львівським комісаром Адамом Вістовичем я познайомилась у 2018 році. Мене заінтригувала назва книги українського письменника Богдана Коломійчука «Візит доктора Фройда» (2016), і я попросила подругу придбати мені цей роман і привезти до Варшави.

Детективи я читаю з дитинства. Приємно було, мабуть вперше, прочитати український ретродетектив. Історія «проковтнулась» легко: львівська поліція з допомогою славнозвісного Фройда ловить Віденського Упиря – серійного маніяка, якого віденська поліція впіймати не спромоглась.

Наступні мої приїзди до Львова майже завжди співпадали з виходом у світ нового роману про пригоди комісара Вістовича. І це стало гарною традицією: купувати книги львівського письменника і писати на них рецензії до «Нашого слова».

Останній роман з циклу пригод харизматичного поліцейського на тлі того, що відбувається зараз в Україні, виглядає дуже символічним.

«300 миль на Схід» оповідає про часи опісля Першої світової війни. Автор робить великі екскурси і у воєнний період. Раніше, читаючи про війни, що вже відбулись, ми сприймали це поіншому, як далеке минуле, емоційно читача це не зачіпало так сильно. Зараз же, коли українські міста бомблять і обстрілюють, гинуть мирні жителі, описи попередніх воєн прочитуються геть поіншому.

Цінність і актуальність нового роману Богдана Коломійчука у тому, що автор свої оповіді завжди дуже детально будує на історичних фактах, постатях. Це ще більше додає книзі ваги, тому що показує нам ниточки, що ведуть з тих часів до сучасних: багато років тому українці вже боролись за свою свободу. А росія, як і зараз, тоді у вигляді більшовицького режиму, не давала Україні вільно дихати і жити.

До речі, сам Богдан Коломійчук з перших днів повномасштабного вторгнення росії в Україну захищає Батьківщину.

28 лютого на своїй фейсбук-сторінці письменник написав: «Перша безвилазна доба в частині. Зазираю в нет. Натрапляю на сайт зі своїми книжками. Ніби не про мене це було. Ніби не я автор. Інше життя якесь».

І це справді важко уявити: творча людина, яка орудувала пером, взяла в руки зброю і пішла боронити свою країну від ворога.

Уже 25 березня автор опублікував такий пост: «Давно хочу подякувати тим, хто в ці важкі часи знаходить в собі сили читати й писати відгуки. І зараз я не лише про відгуки на мої книжки (хоч за них вдячний особливо)). По-своєму, це – також фронт. Також боротьба за щось світле, що ми мали в минулому й маємо перенести в майбутнє».

Ці слова Коломійчука дуже важливі у воєнний час. Ми повинні підтримувати культурний фронт. Зізнаюсь, від 24 лютого я сама не могла читати і писати про книги. «300 миль на Схід» читала дуже повільно, бо постійно відволікалась на новини з України, на волонтерство. Але читати українські книги, розповідати, писати про них – це також величезна підтримка зараз: авторів, видавництв, книжкового ринку, української культури загалом.

Але повернімося до львівського комісара Адама Вістовича, адже, можливо, ви з ним поки не знайомі. Легендарний поліцейський: харизматичний, суворий, талановитий, його бояться усі злочинці і поважають підлеглі. Середнього віку, любить жінок, а вони відповідають йому взаємністю, неабиякий поціновувач вишуканого алкоголю і небезпечних справ та пригод, з якими зазвичай блискуче собі дає раду.

У попередніх книгах Вістович проводив розслідування у різних містах Австро-Угорської імперії до Великої війни, за його плечима теж служба на італійському фронті.

Зараз же, після розпаду імперії, вправному комісарові, що має вже неабияку репутацію, пропонують посаду оберкомісара у Відні. Наш герой переймається тим, що доля України та, зокрема, його рідної Галичини невизначена. До речі, видається, що з кожним новим романом Коломійчук прищеплює своєму персонажеві все більше патріотичних рис, національної свідомості.

Так ось, у момент, коли Вістовичу, здається, прийшла пора відпочити після війни, пригод, буремних років, на нього знову чигає небезпека, і неабияка. На його голову полюють одразу дві контррозвідки: більшовицька (російська) і польська. Вони вимагають від австрійського молодого уряду негайної видачі їм комісара, і в хід, звісно, йдуть різні погрози та маніпуляції.

Що ж такого утнув наш харизматичний комісар і як він виплутається цього разу... Ну, властиво, про це письменник і розповідатиме у книзі. Тому в романі і охоплено різні часові та географічні простори і межі, адже Вістович згадуватиме багато зі свого минулого.

«300 миль на Схід» не можна назвати стопроцентною книгу про війну чи післявоєнний час. Це радше роман про людину і збереження в собі людського в умовах війни, світу, що повертається і не може швидко повернутись до норми. Вістович – сильний фізично і професійно, але у новому романі відчувається його певна екзистенційна розгубленість, осиротілість у післявоєнному Всесвіті.

Особливо боляче зараз було читати враження комісара після його повернення до рідного Львова (тодішнього Лемберга) у 1919 році.

«Подібно до людей старіють і міста. Зморшками потрісканих стін, шрамами розритих вулиць, виразками стічних канав. Восени я повернувся до Лемберга, який було годі впізнати. Мовби опинився у чужому місті і дивом тут знав кожен провулок. Моє місто постаріло після війни. І це була зовсім не та старість, що додає шарму архітектурі, котра починає «дихати віками», як говорять туристи. Старість була іншою: стрімкою і безжальною. Так старіє солдат, якому рік війни коштує десяти» (160 с.).

Сподобався цього разу фінал повісті, трохи такий постмодерний. Прочитавши книгу, задумалась, чи зустрінемось ми ще з легендарним комісаром Вістовичем у наступних романах автора. А може, після перемоги України над росією Богдан Коломійчук вирішить замість ретродетективів почати писати сучасні детективи про теперішніх героїв. Впевнена, це було б дуже цікаво.

До речі, попередній роман письменника про пригоди Вістовича «Експрес до Галіції» у прекрасному польському перекладі Ришарда Купідури увійшов до короткого списку номінантів на престижну літературну премію Центральної Європи «Анґелус-2022». Зичимо авторові перемоги у всіх вимірах його діяльності!

Книгу можна придбати на сайті Видавництва Старого Лева, а також у мережі цієї книгарні та мережі книгарень «Є». ■

Дарина ПОПІЛЬ

Вийшла нова книжка нашої авторки Олі Русіної «Абрикоси зацвітають уночі». Видана у Видавництві Старого Лева у 2022 році, вона підійде для читачів віком від 12 до 15 років.

«Високо в небі над Донбасом літав безпілотник, а потім він зустрів хлопчика Устима і його собаку Жменьку. Життя поблизу окупованих територій, де живе хлопчик, – незвичне, але й там можна зустріти справжнього друга, побачити світ іншими очима і знати, що на твоїй вулиці неодмінно цвістимуть абрикоси.

У цій книжці багато такого, що може здатися казкою, але вона про справжніх людей і безпілотників, які досі літають й охороняють українські землі, а ще – мріють. Тому, коли закінчиться війна…»

Замовити книгу можна на сайті starylev.com.ua. Доступна як паперова, так і електронна версія. Відразу після здійснення оплати книжка стане доступною для завантаження в особистому кабінеті у Спільноті Старого Лева. Доступні формати для скачування: epub, fb2, pdf та mobi.

Рецензію читайте невдовзі на сторінках нашого видання.

СПОГАДИ

З глибоким сумом повідомляємо, що 7.04.2022 р. на 84-му році життя відійшов у вічність

бл. пам'яті доктор

Володимир Федірко

Бл. п. Володимир Федірко народився 20.08.1938 р. у селі Верхрата.

Його дитинство пройшло у час буремних воєнних років Другої світової війни. У цей час, з початком війни, радянська влада прирекла його батька Дмитра на вигнання строком 13 років у Сибір. Володимиром за цей час займалася мати Софія та тітка Анна.

У 1947 році під час горезвісної депортаційної акції «Вісла» він із родиною опинився у селі Воркайни, що неподалік Ґурова-Ілавецького.

Початкову школу він закінчив у селі Кандити. Опісля навчався у фельдшерському ліцеї у Торуні, опісля вступив у Медичну академію у Щеціні.

Закінчивши навчання, уже як повноштатний лікар почав працювати у лікарні в Ґурові- Ілавецькому.

Мріяв стати спеціалістом-хірургом, а щоби поглибити свої професійні знання, переїхав до міста Бранєва. Там у місцевій лікарні здобував практичні знання зі спеціалізації лікаря-хірурга. Для поглиблення своїх професійних навиків також брав участь у медичних курсах – навчаннях в Ольштині, Варшаві і Білостоці.

Успішно складав усі іспити, таким чином завдяки копіткій праці досяг звання спеціаліста-хірурга I та II ступеня.

У 1978 році почав працювати лікарем в Доброму Місті, неподалік Ольштина.

Він дуже любив і поважав свою роботу, щиро опікувався пацієнтами.

Окрім цього, любив рідну українську культуру та свою східну церкву. Часто відвідував Україну, а також рідне село Верхрату. На щодень був учасником культурних заходів, організованих Об'єднанням українців у Польщі.

Нехай добра пам'ять про Нього залишиться серед нас назавжди.

Висловлюємо щиру подяку всім, хто провів бл. пам'яті Володимира в останню дорогу, велике Вам спасибі.

Особливо щиро дякуємо о. Богданові Ситчику за похоронні молитви, також церковному хорові з Доброго Міста за достойний спів та усім, хто в цей важкий для родини час був із нами та єднався в молитві.

Вічная пам'ять Володимирові Федіркові.

Дружина Оксана,
дочка Ольга та син Богдан
з родинами,
онуки Михайло та Петро,
правнуки Борис та Лена

eprasa.pl 402f6a7dd6

Союз українців Підляшшя
Związek Ukraińców Podlasia

Фонд Просвіта
та Початкова школа нр 8 ім. Лесі Українки з українською мовою навчання у Бартошицях
Комплекс шкіл з українською мовою навчання у Гурові Ілавецькому
Разом з:
Українським вчительським товариством у Польщі
Об'єднанням українців у Польщі, Союзом українців Підляшшя
Українським товариством, Підляським науковим інститутом

70 років відновлення навчання української мови у Польщі
1952-2022

Український освітній конгрес

21-22 жовтня 2022

Бартошиці/Гурово Ілавецьке

Запрошують вчителів та батьків – 30 осіб
-взяти участь в Українському освітньому конгресі!

Заявки про участь слід складати до:

- Українського вчительського товариства у Польщі (e-mail: **irenadrozd1@wp.pl**),
- Об'єднання Українців у Польщі (e-mail: **biuro@ukraincy.org.pl**),
- Союзу українців Підляшшя (e-mail: **biuro@zup.org.pl**),
- Українського товариства (e-mail: **ukr-tov@wp.pl**),
- Фонду Просвіта (e-mail: **prosvita@o2.pl**)

Мета проведення заходу: розроблення спільної стратегії розвитку української освіти у Польщі, методів протидії некорисним тенденціям у навчанні української мови у Польщі, інтеграція українських вчителів у Польщі.

Фінансова підтримка:
MSWiA
Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji

Загальнопольський конкурс малюнків

Запрошуємо дошкільнят та учнів початкової школи до участі в конкурсі малюнків, присвяченому українським письменникам Лесі Українці та Тарасові Шевченку під назвою:

«ЛЕСЯ УКРАЇНКА і ТАРАС ШЕВЧЕНКО – ПРИЯТЕЛІ ДІТЕЙ У ПОЛЬЩІ»

Професійне журі оцінюватиме праці у таких вікових категоріях:
► дошкільнята ► школярі початкової школи I-III класів ► школярі початкової школи IV-VI класів ► школярі початкової школи VII-VIII класів

Малюнки можна виконати в довільній художній техніці у форматі А-3. Братимуться до уваги тільки індивідуальні роботи, виконані самостійно учасниками конкурсу.

Малюнки передаємо у паперовій формі, на звороті треба вказати таку інформацію:
● ім'я і прізвище ● клас і школу ● адресу і номер телефону вчителів або батьків, які підготували дітей до конкурсу.

Серед поданих художніх творів журі визначить переможців конкурсу. Результати будуть оголошені на шкільному сайті www.lesiabart.pl, а також у тижневику «Наше слово».

Найкращі роботи будуть нагороджені та опубліковані на сайті школи та в українській пресі.

Конкурсні роботи просимо надсилати до 15 липня 2022 р. у паперовій формі на адресу:
Szkoła Podstawowa nr 8 im. Łesi Ukrainki z Ukraińskim Językiem Nauczania w Bartoszycach,
ul. Leśna 1, 11-200 Bartoszyce

Додаткова інформація – за тел. 609 423 260; 605 303 206 та на сайті www.lesiabart.pl

Участь у конкурсі є одночасно згодою на обробку персональних даних учасників та публікацію малюнків переможців у пресі та вебсайті школи.

Від імені організаторів: Початкової школи № 8 ім Лесі Українки з українською мовою навчання в Бартошицях, товариства «Калина» та ОУП,
координаторки конкурсу: Любомира Тхір, Данута Глушко

Маріє та Стефане Зарічні!

Вітаємо з прекрасною датою вашого сімейного життя, з 40-ю річницею!
У день вашого рубінового весілля бажаємо міцного здоров'я сім'ї, світлих надій і радісних свят, теплих слів і щасливих емоцій, розуміння в хаті і чудової погоди за вікном!

Сини з сім'ями

40-ЛІТТЯ

Управа Кошалінського відділу
Об'єднання українців у Польщі
Дирекція загальноосвітнього ліцею у Білому Борі
ім. Т. Шевченка
Управа фонду ДЕКА, яка веде
Початкову школу ім. Т. Шевченка в Білому Борі,

запрошують на III УКРАЇНСЬКИЙ ДИТЯЧИЙ ТАБІР, який проходитиме
з 25 червня по 3 липня 2022 року (9 днів)
в Білому Борі.

Організатори забезпечують:
● ночівлю та харчування (сніданки, обіди, вечері) ● опіку інструкторів ● гарні умови ● екскурсії: поїздки до озера і моря ● спортивні змагання ● вивчення українських пісень ● та інші розваги.
Приймаємо дітей від III до VIII класу початкової школи.
Кількість місць обмежена.
Контакт і запис – домівка ОУП в Кошаліні:
тел. 94 342 64 70 або 503 005 378,
електронна адреса: zup_koszalin@wp.pl
biuro@admedia-consulting.pl

Запрошуємо!
Роман Білас, голова відділу ОУП в Кошаліні

Наше Слово

Adres: Redakcja "Nasze Słowo", ul. Kościeliska 7, 03-614 Warszawa,
tel.: prenumerata i reklama – tel./fax 22 677-88-10,
redaktor naczelny – 22 677-88-11, sekretarz redakcji – 22 677-84-46,
redakcja – 22 677-84-45.

E-mail: redakcja@nasze-slowo.pl, prenumerata@nasze-slowo.pl, ogloszenia@nasze-slowo.pl

Internet: www.nasze-slowo.pl

Kolegium Redakcyjne: Khrystyna Zanyk, Piotr Tyma, Paweł Łoza, Tetiana Daniuchenko, Anastazja Krawczuk, Daryna Popil.
Zespół redakcyjny: redaktor naczelny – Khrystyna Zanyk, **zastępca redaktora naczelnego –** Paweł Łoza, **sekretarz –** Tetiana Daniuchenko, **redaktorzy –** Igor Szczerba (Warszawa), Anna Winnicka (Koszalin), Grzegorz Spodarek (Kętrzyn), Katarzyna Komar-Macyńska (Przemyśl), **redaktor stylistyczny –** Olga Rusina, **redaktor techniczny –** Olga Michaluk, **prenumerata, reklama –** Łesia Korostatewycz.
Współpracownicy: Anastazja Krawczuk (Warszawa), Stefan Migus (Olsztyn), Piotr Andrusieczko (Kijów), Bogdan Tchórz (Górowo Iławeckie), Ludmiła Łabowicz (Białystok), Oksana Kulczewycz (Legnica), Jerzy Gawryluk (Bielsk Podlaski), Olena Humeniuk (Kijów), Adam Wiewiórka (Legnica), Daryna Popil (Warszawa), Oleksandra Iwaniuk (Warszawa), Zhanna Kuznietsova (Kijów), Ivanna Kyliushyk (Warszawa), Svitlana Melnyk (Kraków), Ivan Kysloshchuk (Lublin), Władysław Graban (Krynica Zdrój), Piotr Wirchniański (Gładyszów).

Wydawca: Związek Ukraińców w Polsce, ul. Kościeliska 7 03-614 Warszawa,
tel.: 22 679-96-77 (sekretariat),

E-mail: sekretariat@ukraincy.org.pl, biuro@ukraincy.org.pl

Internet: http://ukraincy.org.pl

Fotoskład: Redakcja „Nasze Słowo"
Druk: Drukarnia „Efekt". **Nakład** 2300 egz.
Pismo dofinansowano ze środków dotacji Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji
Związek Ukraińców w Polsce, ul. Kościeliska 7, 03-614 Warszawa

Konto bankowe dla wpłat w PLN:
47 1160 2202 0000 0000 5515 6292

Konto bankowe dla wpłat w EURO, CAD:
IBAN: PL47 1160 2202 0000 0000 5515 6292
BIC/S.W.I.F.T.: BIGBPLPWXXX
Bank Millennium S.A., ul. S. Żaryna 2a, 02-593 Warszawa

Konto bankowe dla wpłat tylko w USD:
IBAN: PL20 1160 2202 0000 0000 5515 6196
BIC/S.W.I.F.T.: BIGBPLPWXXX
Bank Millennium S.A., ul. S. Żaryna 2a, 02-593 Warszawa

ISSN 027-8254

Poglądy autorów publikacji nie zawsze są zbieżne z poglądami redakcji.
Za wiarygodność faktów odpowiadają autorzy.
Redakcja nie zwraca tekstów nie zamówionych oraz zastrzega sobie prawo ich redagowania, skracania i zmiany tytułów. Koresponduje z czytelnikami tylko na łamach tygodnika.
Rozpowszechnianie materiałów z „Naszego Słowa" wyłącznie za zgodą redakcji.

Za treść ogłoszeń i reklam redakcja nie ponosi odpowiedzialności.
„Nasze Słowo" dostępne jest w oddziałach Poczty Polskiej, w kioskach RUCH-u, w wybranych EMPiK-ach oraz w wydaniu internetowym www.eprasa.pl/news/nasze-slowo.

Prenumerata realizowana przez RUCH S.A.:
Zamówienia na prenumeratę można składać bezpośrednio na stronie www.prenumerata.ruch.com.pl
Ewentualne pytania prosimy kierować na adres e-mail: prenumerata@ruch.com.pl lub kontaktując się z Centrum Obsługi Klienta „RUCH" pod numerami: 22 693 70 00 lub 801 800 803 – czynne w dni robocze w godzinach 7^{00} – 17^{00}.

Publikacje wyrażają jedynie poglądy autora/ów i nie mogą być utożsamiane z oficjalnym stanowiskiem Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji.

Статті виражають точку зору авторів і не можуть уособлювати офіційну позицію Міністра внутрішніх справ та адміністрації.

eprasa.pl 402f6a7dd6